ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 72 (2432)
12 верасня 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

МУЗЕЙ ПАРТЫЗАНСКАЙ СЛАВЫ

Вялікі, заліты сонцам пакой. Цішыня, напружаная, бы струна. Толькі чуваць голас экскурсавода Тамары Юрыс. Стаіўшы дыханне, слухаюць дзеці яе расказ пра жыццё і подзвігі Героя Савецкага Саюза Уладзіміра Зянонавіча Царука і іншых адважных сыноў вёскі Вялікая Абрына. Мясцовыя жыхары свята шануюць памяць аб сваіх героях. Тут адкрыты музей партызанскай славы. З любоўю сабраныя экспанаты — гэта жывыя старонкі гісторыі. Яны расказваюць аб барацьбе супраць белапольскіх паноў, аб партызанскім руху ў раёне ў час Вялікай Айчыннай вайны.

В. СЛІВІНСКІ,
пенсіянер.

Дзяўчаты з вакальнага ансамбля Ясянёўскага сельскага Дома культуры Брагінскага раёна.

Ах, якая прыгажосць!
Фота Ул. МЯЖЭВІЧА.

ТУТ ЗЯМЛЯ ТАКАЯ...

ПЕРШАЕ СВЯТА ЭТНАГРАФІЧНАЙ ПЕСНІ НА ПАЛЕССІ

Самы поўдзень Беларусі — гэта Лоеўскі, Брагінскі, Хойніцкі, Рэчыцкі раёны. Маляўнічы край гэты спрадвеку вядомы сваім самабытным народным мастацтвам.

І вось у мінулую недзелю ў вёсцы Пярэдзелка на Лоеўшчыне чатыры названыя раёны правялі свята этнаграфічнай песні. Першае на Палессі і наогул у Беларусі.

Урачыстае і радаснае было гэтае свята. Шмат народу сабралася на яго — вясковыя спевакі, музыкі, чытальнікі, людзі, якія прыйшлі і прыехалі зблізку і здалёк. Шчырым словам віталі іх сакратар Лоеўскага райкома партыі У. Галай, народны артыст СССР Г. Цітовіч, дырэктар саўгаса «Дняпроўскі» Ф. Дзікун, намеснік начальніка абласнога ўпраўлення культуры Д. Мурзо, дырэктар Дома народнай творчасці Л. Рудзькоў, вучні мясцовай сярэдняй школы.

Гаспадыняй свята была песня. Але як гаспадыня гасцінная і добразычлівая, яна, перш чым пакрасавацца перад гасцямі самой, раскрыла перад імі хараство сваёй сястры — паказала мастацтва народных умельцаў.

На Палессі жывуць і працуюць дзівосныя вясковыя ткачыхі, вышывальшчыцы, вязальшчыцы. Вось іх работы і былі паказаны на выстаўцы, разгорнутай да свята ў клубе вёскі Пярэдзелка. Посцілкі, ручнікі, настольнікі, паясы ўразілі ўдзельнікаў свята тонкасцю густу, багатай фантазіяй. Нават самае прыдзірлівае вока не знайшло б тут двойчы паўтораны ўзор. Колькі тут было сабрана жамчужын, ад якіх вачэй не адарваць!

Ля стэнда Хойніцкага раёна я разгаварылася з Наталляй Вавілаўнай Бадулька.

— З маленства навучылася ткаць, — гаворыць гэтая пажылая калгасніца. — Сэрца маё ўсё жыццё горнецца да кроснаў. Тчэш, і душа спявае... Шкада, што наша моладзь цураецца гэтага хараства. Вядома, крамнае набыць лягчэй. Толькі трэба рабіць нешта і па сэрцы...

Наталля Вавілаўна прывезла на выстаўку настольнік. Сапраўды, колькі душы ўкладзена ў гэтую работу!

А як не спыніцца ля работ Кацярыны Сапоненкі з Брагінскага раёна, Наталлі Поўжык і Галіны Скідан з Лоеўскага раёна, Кацярыны Кацуба з Рэчыцкага раёна. Здаецца, што сама вясёлка іграе на іх дыванах, посцілках, ручніках.

Кажуць, што ткацтва — жаночая справа. Бывае і выключэнне. На выстаўцы не адна жанчына з зайздрасцю пазірала на посцілкі, сатканыя Кузьмой Яроменкам з Рэчыцкага раёна.

Але ж гаспадыня свята ўсё ж такі песня. Дык зойдзем у перапоўненую глядзельную залу клуба.

Канцэрт адкрывае вакальная група калгаса імя Тэльмана Брагінскага раёна. Песня зачынаецца ціха, паступова мацнеючы:

> У полі бяроза, у полі кудрава,
> Ой, хто йдзе не мінае,
> бярозу ламае...

У зале нямала знаўцаў народнай песні, прычым з самымі высокімі аўтарытэтамі. Але і для іх гэтая спетая тэльманаўцамі песня — прыемны сюрпрыз.

На сцэну выходзяць жанкі з калгаса «Чырвоны Кастрычнік», (таксама Брагінскі раён), і палілася задушэўная песня «Сады». Недзе высока, нібы жаўрук у небе, спяваў, пераліваўся цудоўны падгалосак:

> Ой, сады мае, ды сады
> зялёныя,
> Ой, рана цвілі, ды позна
> апалі...

Мяняюцца калектывы, і, здаецца, песням ужо цесна ў гэтай перапоўненай зале. Гледачы чуйна рэагуюць на кожны нумар канцэрта. У зале штораз успыхваюць гарачыя воплескі.

Глыбока ўсхвалявала выступленне Дзеражыцкага хору Лоеўскага раёна. Запомніліся песні «Зялёны дубочак на яр пахіліўся» і жартоўная «Ішлі хлопцы з ярмаркі». У апошняй своеасаблівая мелодыя адрозніваецца ад тых, што жывуць сёння на Тураўшчыне і ў Лельчыцкім раёне. Добрую акрасу песні надала зладжаная мужчынская група хору.

І яшчэ трэба нагадаць цікавую жаночую групу з вёскі Пярэдзелка. Жанкі спявалі спакойна, лагодна, як некалі ў вёсцы на вячорках.

У святце ўдзельнічалі прадстаўнікі славутага ў рэспубліцы Азершчынскага народнага хору. У спевакоў адчувалася беражлівае стаўленне да народнай песні, высокая культура выканання. Цікавы дуэт — ветэраны хору Марыя і Андрэй Лапаціны.

Вялікую праграму прывезлі на свята Жмураўскі і Свецкі хоры. Першы калектыў цікавы тым, што ў ім большасць удзельнікаў — моладзь. Прыемна, што хлопцы і дзяўчаты пераймаюць песенныя традыцыі сваіх бацькоў.

На жаль, бедна на святце былі прадстаўлены народныя музыкі, зусім не выконваліся арыгінальныя народныя танцы, хацелася б пачуць народныя легенды, казкі, якімі так багата Палессе.

— Свята народнай песні ў Лоеўскім раёне, — сказаў карэспандэнту газеты «Літаратура і мастацтва» народны артыст СССР Генадзь Іванавіч Цітовіч, — з'ява надзвычай цікавая, вартая самага шырокага пераймання. Мы яшчэ і яшчэ раз пераканаліся, што ёсць у нашага народа песні і ёсць каму іх спяваць. Трэба запісваць гэты неацэнны народны скарб. Патрэбны многія сотні збіральнікаў залатых россыпаў народнай творчасці. Лепшыя песні варта смялей уключаць у рэпертуар калектываў мастацкай самадзейнасці. Высокай падзякі заслугоўваюць арганізатары свята — упраўленне культуры, Дом народнай творчасці і асабліва Лоеўскі райком партыі, які многае зрабіў, каб мы на іх зямлі адчулі вялікую асалоду ад прыемнай і незабыўнай сустрэчы з народнай песняй, яе выканаўцамі і творцамі.

Я. ДАНСКАЯ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

Лоеўскі раён.

Сустрэліся даўнія сябры народны артыст СССР Генадзь Іванавіч Цітовіч (злева) і ветэраны Азершчынскага народнага хору Андрэй Ільіч і Марыя Карнееўна Лапаціны.

Шмат што можна расказаць маладым спявачкам калгаса «Ленінскі шлях» Хойніцкага раёна старэйшая ўдзельніца мастацкай самадзейнасці Анісся Якаўлеўна Паляшчук.

ЯГО СЛОВА НЕЎМІРУЧАЕ

ГРАМАДСКАСЦЬ РЭСПУБЛІКІ АДЗНАЧАЕ 200-ГОДДЗЕ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ І. П. КАТЛЯРЭЎСКАГА.

Не зусім звычайна пачаўся 10 верасня чарговы спектакль Жытомірскага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра ў нашай сталіцы. Перад пачаткам спектакля — а ў гэты вечар ішла «Наталка-Палтаўка» — на авансцэну тэатра імя М. Горкага выйшлі адна з першых выканаўцаў ролі Наталкі на беларускай сцэне, народная артыстка СССР Л. Александроўская, намеснік старшыні праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання заслужаны дзеяч мастацтва БССР У. Стэльмах, галоўны рэжысёр Жытомірскага тэатра В. Толак.

Выступаўшыя ў гэты вечар прысвяцілі свае словы выдатнаму ўкраінскаму пісьменніку і драматургу І. П. Катлярэўскаму, 200-годдзе з дня нараджэння якога ў гэтыя дні адзначае савецкі народ і ўсё прагрэсіўнае чалавецтва.

Прысутныя пачулі цёплыя словы аб жыццёвым і творчым шляху Івана Катлярэўскага, аб сувязях нашых братніх літаратур. А затым яны прагледзелі юбілейны спектакль гасцей — «Наталка-Палтаўка». Ролі выконвалі вядучыя акцёры Жытомірскага тэатра — заслужаны артыст Украінскай ССР М. Юхіменка, З. Суслава, У. Герасіменка і іншыя.

200-годдзе з дня нараджэння І. П. Катлярэўскага шырока адзначаецца ў гарадах і сёлах нашай рэспублікі. У клубах, бібліятэках, дамах культуры адкрыты выстаўкі, абсталяваны фотавітрыны аб творчым шляху слаўнага сына ўкраінскага народа.

Сёння вечарам у клубе Саюза пісьменнікаў БССР адбудзецца вечар, прысвечаны юбілею І. П. Катлярэўскага. На ім выступяць пісьменнікі, літаратуразнаўцы, прадстаўнікі тэатральнай грамадскасці. Украінскія артысты яшчэ раз уваскрэсяць у памяці незабыўныя вобразы п'ес І. П. Катлярэўскага.

ЗНАХОДКІ АРХЕОЛАГАЎ

Два з лішнім гады вяліся на беразе Дняпра каля вёскі Таймонава, Быхаўскага раёна Магілёўскай вобласці, археалагічныя раскопкі экспедыцыі Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР.

У гутарцы з нашым карэспандэнтам кіраўнік экспедыцыі, кандыдат гістарычных навук Леанід Побаль сказаў:

— Мы зрабілі дэталёвае вывучэнне магільнікаў і старажытных паселішчаў II—VIII стагоддзяў. У выніку раскопак атрыманы каштоўныя матэрыялы для характарыстыкі культуры плямён Магілёўскага Прыдняпроўя часоў стварэння Кіеўскай Русі. На падставе атрыманых звестак можна зрабіць вывад, што славянскія плямёны Прыдняпроўя мелі своеасаблівую культуру. Аб гэтым сведчаць знаходкі хатняга начыння, старажытных манет, упрыгожанняў і іншых рэчаў.

Аналагічныя матэрыялы ёсць таксама ў вучоных-археолагаў і гісторыкаў Украіны і Польшчы, што мае немалаважнае значэнне для вырашэння пытанняў славянскага этнагенезу.

У раёне вёскі Таймонава знойдзены матэрыялы, якія сведчаць аб эканамічных і культурных сувязях прыдняпроўскіх славянскіх плямён з рымскімі гарадамі Паўночнага Прычарнамор'я. Аб гэтым расказваюць старажытныя упрыгожанні рымскага тыпу і іншыя рэчы. Частка з іх зараз знаходзіцца ў Магілёўскім абласным краязнаўчым музеі, а частка захоўваецца ў фондах Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР. Усе знаходкі будуць выкарыстаны пры далейшай навуковай распрацоўцы пытанняў славянскага этнагенезу.

«З ЛЕНІНСКАЙ ПРАЎДАЙ НАРОД НАШ ПАДНЯЎСЯ...»

100

Правадыр у беларускім песенным фальклоры

> Цяпер новыя законы,
> Цяпер новыя права,
> Светлае жыццё народам
> Канстытуцыя дала.

Мы ўсе памятаем словы Уладзіміра Маякоўскага пра «сэрца, поўнае любоўю да Ільіча». Гэтыя словы міжволі ўспамінаюцца, калі знаёмішся с цудоўнымі старонкамі беларускай народнай музычнай Лeніньяны, шчырымі і сціплымі песнямі бясконцай любві і павагі, веры ў мудрасць і веліч запаветаў Ільіча.

У час Вялікай Айчыннай вайны загінулі многія запісы фальклору, многія праслаўленыя народныя выканаўцы. Але і тое, што захавалася, сведчыць, што народ усё найбольш яркае ў сваім жыцці звязваў і звязвае з імем Ільіча.

Беларускія народныя песні пра Леніна надзвычай разнастайныя па тэмах, жанрах, структуры. Гэта гімны і маршы, лірычныя песні і частушкі, прыпеўкі. Песні гэтыя гучаць сольна і ў двухгалосных жаночых хорах, у полі, у маленькіх сельскіх клубах і з канцэртнай эстрады. Многія песні запісаны ў некалькіх варыянтах, з рознымі назвамі, ад розных спевакоў. Але ва ўсіх гэтых песнях жыве светлы вобраз Уладзіміра Ільіча, які «вечным сонцам над зямлёю ззяе».

Гэтыя словы ўзяты з аднаго са старэйшых узораў народных твораў пра Леніна — з песні «Асвятляе сонца поле», якая была запісана ў 1936 годзе ў Чэрвеньскім раёне старшым навуковым супрацоўнікам Акадэміі навук БССР М. Грынблатам.

У тым жа 1936 годзе М. Грынблат запісаў на Віцебскай фабрыцы «КІМ» яшчэ адну частушку — «Беларусь, мая старонка», складзеную ў сувязі з узнагароджаннем рэспублікі ордэнам Леніна.

> Беларусь, мая старонка,
> Край мой вольны, дарагі,
> Ты ідзеш наперад гонка,
> Нясеш Леніна сцягі.

Пра тое, што «пад ленінскім сцягам краіна ідзе», гаворыць і другая беларуская народная песня даваеннага часу — «Краіна Саветаў усіх шчаслівей». Запісаў гэты самабытны народны гімн у 1938 годзе ў вёсцы Чорныя Брады Светлагорскага раёна ленінградскі фалькларыст Ф. Рубцоў. У адных мясцінах гэтую песню ведаюць пад назвай «Мы — Леніна племя», а ў іншых — «Краіна Саветаў». Вельмі блізкая па змесце да гэтай песні другая народная песня — «Край родны», якую ў 1957 годзе на Гомельшчыне запісаў А. Лукомскі.

У розных раёнах рэспублікі адны і тыя ж песні часам выконваюцца на розныя тэксты або на новую мелодыю. Песня, жывучы ў народзе, набывае своеасаблівае творчае аблічча.

Беларуская народная песня «Узышоў свецел месячык» дае яркі прыклад тэкставых, музычных змен у розных месцах рэспублікі. Першы яе запіс быў зроблены вядомым даследчыкам І. Сербавым у 1937 годзе ў саўгасе «Вейна» Магілёўскага раёна. У 1938 годзе яна, але ўжо з іншай мелодыяй, была запісана М. Грынблатам у вёсцы Стасеўка Бабруйскага раёна. У абодвух варыянтах мелодыя была задуменнай. У запісе ж 1946 года, які зрабіў Г. Цітовіч у вёсцы Юравічы Калінкавіцкага раёна, гучыць вясёлая двухгалосная мелодыя. У тэксце таксама ёсць змены.

Адзін з найбольш яркіх узораў беларускай народнай песні пра Леніна — «Як крыніца цячэ» — запісаў у 30-я гады кампазітар Нестар Сакалоўскі. Музыказнаўца Л. Мухарынская пісала: «Жыццярадаснасць гэтай песні амаль непаўторная, яна нагадвае вясельныя, танцавальныя, жартоўныя, велічальныя прыпеўкі. Ёсць у ёй і хвацкасць».

Па настроі, думках з гэтай песняй пераклікаецца і «Свеціць сонца ў небе ясным» (вёска Чалюшкавічы Капаткевіцкага раёна, 1937 г.). Вось адзін куплет:

> Мудры Ленін, наш настаўнік,
> Не памёр ты, а жывеш,
> К светлай радасці і шчасцю
> Ты заўсёды нас вядзеш.

Тыя ж пачуцці — у творы «Мы песню пра шчасце сваё ўсе пяём» (вёска Бабчын Хойніцкага раёна, 1937 г.), у якой проста і сардэчна гаворыцца:

> Мы ленінскі вобраз у сэрцы
> нясём,
> Мы шчырую памяць аб ім
> беражом.
> Мы Леніна імя калгасам даём.

Жывыя, трапныя, меладычныя песні адгукаліся на ўсе падзеі ў жыцці. Своеасаблівымі музычнымі агітплакатамі сталі народныя частушкі і прыпеўкі.

У калгасных прыпеўках «Як мяне, маладую», якія запісаў С. Палонскі ў 1936 годзе, спяваецца пра «кнігі Леніна», пра яго вучэнне, як ідэйную аснову нашага сацыяльнага ладу:

> У калгасе я радзілась,
> Стала добра працаваць,
> У калгасе навучылась
> Кнігі Леніна чытаць.

Вялікая Айчынная вайна — яшчэ адна старонка беларускай музычнай Лeніньяны. Разам з вінтоўкай і гранатай народныя мсціўцы ўзялі на ўзбраенне песню, створаную сваімі ж таварышамі па барацьбе. Яшчэ не ўсе гэтыя песні сабраны і даследаваны і справа гонару зрабіць гэта як мага хутчэй. Але з таго, што ўжо зроблена, у прыватнасці Л. Мухарынскай, відаць, што з ленінскім імем у час вайны складальнікі партызанскіх песень звязвалі сваю непарушную веру ў перамогу над ворагам. Прыкладам можа быць адна з яркіх партызанскіх песень суровых дзён вайны — «Марш палікоўцаў».

Песня ўзнікла на Барысаўшчыне, ля возера Палік, у 1942 годзе. Яна не безыменная. Аўтар яе вядомы — гэта Даніла Фролавіч Капыткоў, журналіст, які змагаўся ў партызанскім атрадзе і напісаў словы і музыку многіх песень народных мсціўцаў: «Пра Галю-партызанку», «Чэрвеньская развітальная», «Дыхае ноч калючым градам» і іншыя. У аўтабіяграфічнай запісцы «Музыка і песні майго жыцця» Д. Капыткоў піша: «Песні дапамагалі ў барацьбе... Як толькі мы заспявалі (на сходзе ў вёсцы Карсаковічы. — **І. Н.**), маладыя і старыя падхапілі песню. Я бачыў, як адна старая заплакала, і сам ледзь стрымаў слёзы... У той жа дзень некалькі хлопцаў і дзяўчат пайшлі ў партызаны».

Прыпеў «Маршу палікоўцаў» у Д. Капыткова блізкі па музыцы да вядомай рэвалюцыйнай песні «Смело, товарищи, в ногу». У прыпеве гучаць словы:

> В битвах за Родину — весь наш
> народ,
> Ленина имя к победе ведет.

Неўміручае імя Леніна яшчэ з большай сілай загучала ў песнях беларускіх самадзейных кампазітараў у пасляваенныя гады. Цяпер кампазітары-аматары часцей складалі свае мелодыі на словы прафесійных паэтаў. Многія з такіх мелодый былі апрацаваны прафесійнымі кампазітарамі для выканання харавымі ансамблямі і салістамі ў суправаджэнні фартэпіяна ці баяна.

Песня «Імя Леніна» І. Троскі, настаўніка з Нясвіжа, напісана на словы Міхаіла Святлова. У запеве яна гучыць як велічны маналог і вельмі ўдала перадае шырыню пачуццяў, з якімі звязана для кожнага савецкага чалавека імя Леніна. Яркасць пачуццяў аўтара замацоўваецца і ў двухгалоссі прыпеву, і ў магутных гучаннях фартэпіяннага акампанементу (апрацоўка А. Сумскага).

В. Жукоўскі — таксама з Міншчыны. Яго «Песню пра Леніна» на словы А. Харкевіча апрацаваў для саліста, чатырохгалоснага хору і фартэпіяна кампазітар І. Лучанок. У песні хвалююча расказана пра тыя хвіліны, калі Уладзімір Ільіч у рэвалюцыйным Петраградзе абвясціў нараджэнне Савецкай улады.

Акапэльны хор «Родны край», напісаны старэйшым самадзейным кампазітарам рэспублікі П. Касачом на верш Кастуся Кірэенкі. (Зробленыя аўтарам музыкі невялікія скарачэнні тэксту верша не ўплываюць на перадачу зместу). У творы сцвярджаецца думка аб велічы ленінскіх ідэй. Хор вабіць народнасцю вытокаў музыкі, празрыстасцю і лірызмам. Гэты ж самы тэкст, але без скарачэнняў, пакладзены ў аснову «Песні пра родны край», якую напісаў Л. Фрэнкель-Майзлік, аўтар з Рэчыцы. Імкнучыся перадаць характар народнага распеву ў мелодыі, стваральнік музыкі шырока і ўдала карыстаецца пераменным метрам (музычным памерам). Цікавы акампанемент напісаў да песні Фрэнкель-Майзліка кампазітар М. Аладаў.

(Заканчэнне на 2-й стар.)

Будні
МАС-
ТА-
КОЎ

ГОМЕЛЬСКІ ВЕРНІСАЖ

Кожны год у Гомелі бывае перасоўная выстаўка твораў беларускіх мастакоў. Не парушана добрая традыцыя і сёлета. У Палацы культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна разгорнута экспазіцыя новых твораў вядомых мастакоў рэспублікі.

Жывапіс прадстаўлены тэматычнымі палотнамі «Апасіяната» (трыпціх) Р. Кудрэвіч і А. Гугеля, «Лікбез» В. Сумарава, «Адпомсці, сын!» П. Крохалева, «Перамога» М. Залознага, «На зямлі абпаленай» М. Мерынкова, «Дзяўчаты» Л. Ізмайлавай, партрэтамі, створанымі Л. Шчэмелевым, І. Бароўскім, У. Кухаравым, пейзажнымі кампазіцыямі В. Цвірко, П. Данеліі, І. Пушкова.

Сярод твораў станковай і кніжнай графікі — лісты з серыі аб мінскім падполлі Л. Асецкага, творы С. Раманава, У. Сакалова, ілюстрацыі да паэмы Я. Коласа «Новая зямля», створаныя Г. Паплаўскім.

Добра прадстаўлена ў экспазіцыі творчасць такіх беларускіх майстроў, як І. Ахрэмчык, М. Манасзон, В. Жолтак, В. Ціхановіч, А. Пасляловіч.

БЕЛАРУСКІ ЭКСЛІБРЫС — «НА ЭКСПО-70»

У апошнія гады павысілася цікавасць мастакоў да такой формы малой графікі, як экслібрыс. Гэта засведчыла і рэспубліканская выстаўка кніжнага знака, якая экспанавалася ў Мінску, Гомелі і будзе паказана ва ўсіх абласных цэнтрах рэспублікі.

Аб росце культуры беларускага экслібрыса сведчыць, у прыватнасці, і той факт, што на выстаўцы «Экспо-70» у Японіі сярод двухсот шасцідзесяці кніжных знакаў, створаных савецкімі мастакамі, будуць прадстаўлены і дванаццаць беларускіх экслібрысаў.

Сярод іх — кніжныя знакі Я. Брыля, А. Міронава В. Палікарпава (аўтар — В. Ціхановіч), П. Броўкі, Я. Мінаева (аўтар — Я. Ціхановіч), Г. Ціхановіча, Э. Ціхановіча (аўтар — Г. Ціхановіч), М. Марцінкоўскага (аўтар — А. Кашкурэвіч) і іншыя.

Лепшыя кніжныя знакі будуць паказаны на выстаўцы ў выглядзе дыяпазітываў з падсветкаю.

ТВОРЧЫ ГОД ГРАФІКА

Многа і натхнёна працуе сёлета графік Барыс Забораў. Нядаўна юныя чытачы атрымалі аформленую ім кніжку вершаў Рыгора Барадуліна «Раскідач» у перакладзе на рускую мову І. Бурсава. Кніжка выйшла ў свет у выдавецтве «Беларусь». Для гэтага ж выдавецтва мастак завяршыў работу над афармленнем асобнага выдання армянскіх народных казак. На яго рабочым стале — эскізы афармлення народных казак Югаславіі. У вытворчасці знаходзяцца аформленыя Б. Заборавым кнігі «Лісткі календара» М. Танка і «Беларускія народныя жарты».

— Адна з найбольш хвалюючых работ сёлета, — расказвае Б. Забораў — афармленне кнігі «Жыве між нас геній». Кніга прысвячаецца Ільічу. У ёй будуць змешчаны творы беларускіх пісьменнікаў пра Леніна, народныя казкі, песні, частушкі, прысвечаныя вялікаму правадыру. Гэта вельмі адказнае заданне выдавецтва «Беларусь» — афарміць такую кнігу...

Актыўна супрацоўнічае мастак і з маскоўскімі выдавецтвамі. Днямі выходзіць у свет у выдавецтве «Всемирная литература» аформлены ім раман М. Андэрсена-Нексе «Дзітэ — дзіця чалавечае». А мастак ужо стварае ілюстрацыі да рамана Ражэ Мартэна дзю Гара «Сям'я Цібо» — таксама для «Всемирной литературы».

Не забываецца ён і на станковую графіку. Сабраны багаты матэрыял для серыі літаграфій на антымілітарысцкую тэму.

КЛОПАТЫ ПЛАКАТЫСТАЎ

Чытачы нашай газеты ведаюць вынікі конкурсу на лепшы плакат, прысвечаны У. І. Леніну і Камуністычнай партыі. У сувязі з гэтым конкурсам мастакі-плакатысты правялі ў Саюзе мастакоў БССР нараду — абмеркавалі шляхі павышэння ідэйнай і мастацкай якасці беларускага плаката.

Адбыўся карысны абмен думкамі. Мастакі І. Радунскі і М. Лісоўскі адзначылі недахопы ў рабоце секцыі плакатыстаў Саюза мастакоў БССР, якія выявіліся перш за ўсё ў нізкай якасці большасці прадстаўленых на конкурс плакатаў. Хоць і ёсць імкненне да надзённай, палітычна вострай тэмы, усё ж у многіх плакатах адсутнічаюць дасканалыя мастацкія вобразы, а выяўленчыя сродкі — шаблонныя.

— Плакат — ідэалагічная зброя, — падкрэсліў Л. Асецкі, — і мы павінны гэтую зброю ўдасканальваць штодзённа. Высокае прафесіянальнае майстэрства, аператыўны водгук на значныя падзеі сучаснасці вобразнай, яркай мовай сучаснага плаката — вось задачы, якія абавязаны вырашаць плакатысты рэспублікі. Нам яшчэ трэба многае зрабіць, каб беларускі палітычны плакат быў выразны па змесце, яркі, дасканалы па форме. Немалое значэнне мае тут і авалоданне культурай шрыфта, якой падчас нам так бракуе.

Немалаважнае значэнне мае задача — дабіцца, каб беларускі плакат набыў выразныя нацыянальныя рысы. А гэта нам не заўсёды ўдаецца, — падкрэслілі ў сваіх выступленнях Б. Казлоўскі, Л. Дударэнка, Л. Дробаў.

— Асаблівa патрабавальна павінны падыходзіць плакатысты да ленінскай тэматыкі, — падкрэсліў В. Шматаў.

В. Вярсоцкі, які прааналізаваў работу рэдкалегіі беларускага Агітплаката, спыніўся таксама на пытаннях культуры колеру і на ролі дэталі ў плакаце. Пра неабходнасць развіваць фотаплакат гаварылі Р. Ганцэвіч і А. Гершановіч. Пытанні тэматыкі плакатаў закрануў начальнік цэха Агітплаката К. Машукоў.

Ул. МІСУН,
рэдактар Агітплаката Саюза мастакоў БССР.

ВЫСТАЎКА Ў ШАЎЛЯІ

Сто планшэтаў — каля паўтараста работ старэйшага беларускага графіка Анатоля Тычыны — склалі выстаўку, паказаную ў выставачнай зале Карціннай галерэі ў літоўскім горадзе Шаўляі. Экспанаваліся творы станковай графікі, кніжная ілюстрацыя, экслібрыс.

У арганізацыі выстаўкі актыўны ўдзел прыняў Дзяржаўны мастацкі музей БССР. Экспазіцыя стваралася з удзелам аўтара.

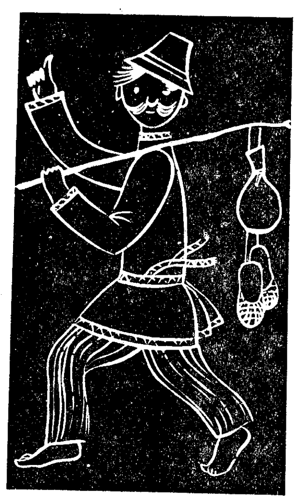
СПРЫТНЫМ, ЛОЎКІМ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

Тэме спорту аддавалі сваё натхненне яшчэ мастакі старажытнай Грэцыі. Фізічная і духоўная прыгажосць спартсменаў, іх сіла, спрыт, настойлівасць у дасягненні пастаўленай мэты — гэтая тэма хвалюе і сучасных жывапісцаў, скульптараў, графікаў.

Фізкультуры і спорту мастакі нашай рэспублікі прысвяцілі ўжо дзве спецыяльныя выстаўкі. Цяпер яны рыхтуюцца да III Усебеларускай выстаўкі «Фізкультура і спорт у выяўленчым мастацтве».

Ужо створана выставачная камісія. У яе ўваходзяць Я. Красоўскі (старшыня), А. Волкаў, Г. Ісаевіч, І. Маслан, Л. Шчэмелеў.

— Трэцяя Усебеларуская выстаўка твораў на тэмы фізкультуры і спорту, — расказвае старшыня выставачнай камісіі Я. Красоўскі, — фарміруецца толькі з новых работ. Лепшыя з іх будуць паказаны на ўсесаюзнай выстаўцы на гэтую тэму ў Маскве.

Умельцы Жлобінскай фабрыкі мастацкай інкрустацыі пачалі выпуск новай прадукцыі — пано на народныя тэмы, выкананыя метадам контурнай разьбы.

На здымках — новыя работы жлобінскіх умельцаў: пано «Несцерка» і «Вясняянка».

Фота Ч. МЕЗІНА. (БЕЛТА).

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ПЕЙЗАЖЫ ФЁДАРА ШКЛЯРАВА

Асобныя жывапісныя пейзажы Фёдара Рыгоравіча Шклярава, мастака-аматара з Веткі, экспанаваліся на абласных і рэспубліканскіх выстаўках народнай творчасці. Цяпер гледачы бліжэй знаёмяцца з творчасцю Ф. Шклярава — у Гомельскім мастацкім магазін-салоне адкрыта персанальная выстаўка яго твораў.

У экспазіцыі — больш за 50 работ. Яны расказваюць пра родны край мастака. З любоўю піша ён ціхія азёры і неспакойныя рэкі, лясныя абшары і калгасныя палеткі... Стан прыроды, яе жыццё, адносіны чалавека з прыродай — вось што імкнецца перадаць пейзажыст.

«Цвіце лубін» — невялічкае палатно. Але — хвалюе. Перш за ўсё — замілаваннем да зямлі, на якой працуе чалавек. Другі пейзаж «Вусце ракі Бесядзь». Не скажаш, што напісаны выдатным майстрам, але не так проста адысціся ад яго: вабіць шчырасць, непасрэднасць пачуцця любві і да вольнай рэчкі, і да ціхага летняга дня... І хоць не паказаны ў пейзажы чалавек, але яго прысутнасць адчувальная.

Мне здаецца, выстаўка скампанавана з работ, выбраных досыць патрабавальна. І нават калі ў пасобных творах бачыш тыя ці іншыя пралікі, усё ж разумееш, чаму гэтыя творы не апынуліся па-за экспазіцыяй. У іх — шчырае пачуццё, з якім аўтар выходзіць пісаць той ці іншы краявід.

Мне спадабаліся такія пейзажы, як «Вечар» і «Вясенні разліў». У першым — захад сонца і буйства гарачых фарбаў. У другім — пахмурны дзень і ціхія прыглушаныя колерныя спалучэнні.

Як правіла, мастак паказвае асобныя куткі роднай зямлі. Яму больш па душы не столькі эпічныя пейзажы, колькі інтымныя, лірычныя. Праўда, спрабуе Ф. Шкляраў сілы і ў пейзажы эпічнага плана. Такі, напрыклад, пейзаж «Сож. Разліў у лесе». Але, скажам шчыра, тае пераканальнасці, якая дасягаецца мастаком у лірычным пейзажы, — тут няма.

Ф. Шкляраву многа яшчэ трэба пазнаць — і ў роднай прыродзе, і ў мастацкіх сродках расказу пра яе. Але ясна адно: час, які аддае Ф. Шкляраў жывапісу, не патрачаны марна.

А. ШНЫПАРКОЎ.

Гомель.

ПА ВЕДАМСТВЕ СЭРЦА І СУМЛЕННЯ

Роздум пасля наведвання Брэсцкай крэпасці

Зараз, калі пішу гэтыя радкі, сем гадзін раніцы. Мінск толькі прачынаецца. Не равуць маторы аўтамабіляў, не гучаць міліцэйскія свісткі, не шуміць у вуліцах шматгалосы натоўп. Праз адчыненае акно даносіцца шэпт лісця, немудрагелісты спеў гарадскіх птушак. І ўвесь настрой пачатку дня — спакойны і радасны, як пасля свята, пра якое прыемна ўспомніць, якое не надта зацягнулася, не стаміла...

Ды так яно і ёсць. Мы нядаўна адсвяткавалі дваццаціпяцігоддзе вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў, былі ўдзельнікамі ўсенароднага свята, прыгадвалі подзвігі нашага народа, успаміналі тых, хто не дажыў да Перамогі. У гэтыя дні мы сталі сведкамі адкрыцця двух велічных помнікаў — помніка баявой садружнасці чатырох франтоў на дваццаць першым кіламетры Маскоўскай шашы і жалобнага мемарыялу на месцы спаленай фашыстамі Хатыні...

Гісторыя распарадзілася так, што амаль у адны і тыя ж дні, — толькі з інтэрвалам у тры гады, на якія прыпала столькі пакут, столькі няшчасцяў і столькі перамог, — пракаціліся па беларускай зямлі вогненныя хвалі франтоў — спачатку з захаду на ўсход, потым з усходу на захад. І сёння, калі гаворым аб подзвігу вызваліцеляў нашай зямлі, мы гаворым і аб тых, хто ў цяжкіх баях выматваў сілы праціўніка, адваёўваў у яго кожную хвіліну, кожную пядзю нашай зямлі. Сёння, гаворачы пра тых, хто прынёс нам вызваленне, мы гаворым і пра тых, хто загінуў, абараняючы першыя метры савецкай зямлі, — пра герояў Брэсцкай крэпасці.

Брэсцкая крэпасць!.. У агульнай радасці нашага свята мы чуем твой трагічны і велічны голас!..

Брэсцкая крэпасць!.. Твае героі гінулі, але не здаваліся... 22-га чэрвеня ўступілі яны ў бой. 28-га ліпеня, калі нашы войскі пад варожым напорам адступілі пад Старую Русу, была прынята апошняя радыёграма ад абаронцаў крэпасці...

«Падарожнік, калі ты прыйдзеш у Спарту, раскажы, што мы біліся і загінулі згодна з сумленнем і законам!» — гэтыя словы былі высечаны на Фермапільскім перавале, на якім трыста спартанцаў стаялі насмерць і не прапусцілі ворага на родную зямлю. Невядомы абаронца Брэсцкай цытадэлі накрэсліў штыхом: «Паміраю, але не здаюся. Бывай, Радзіма...»

Дзве тысячы гадоў памятаюць людзі пра подзвіг маладых спартанцаў. Колькі ж будзе жыць у сэрцах людзей памяць пра абаронцаў Брэста!?.

...Праз старую браму бясконцай чарадой ідуць людзі, ідуць пакланіцца свяшчэнным руінам...

Я ўліваюся ў гэты натоўп. Вось яны, руіны, у якіх дрэмле яшчэ рэха выбухаў, свісту куль, стогну параненых і грознага «ўра», з якім падымаюцца ў апошнюю контратаку.

Я бачу твары людзей, якія быццам прыслухоўваюцца да свайго сэрца, углядаюся ў гэтыя твары: вось сівы мужчына спыніўся ля мемарыяльнай дошкі, што на сцяне былога клуба гарнізона. Аб чым ён думае, што прыгадвае? Можа тую невялічкую вёску, альбо безыменную вышыню, ля якой загінулі яго сябры, а можа свой акоп, недзе на ўскраіне лесу? Сёння ён абсыпаўся, зарос смарагдавай травой і толькі там-сям праз траву гараць суніцы, быццам кроплі крыві. Хіба можна паставіць мемарыяльныя дошкі ўсюды, дзе ішлі ў бой, дзе гінулі людзі, абараняючы сваю Радзіму!

Брэсцкая крэпасць! Ты помнік усім, хто загінуў, усім, хто дайшоў да Берліна і прынёс свету вызваленне ад вар'яцтва фашызму.

Сёння Брэсцкая крэпасць, напэўна, лепшы помнік геройству і мужнасці савецкіх воінаў. Пра яе славутую абарону напісаны кнігі, жывапісныя палотны, зняты фільмы, складзены песні і араторыі. Але сёння лічу сваім абавязкам сказаць і горкія словы.

Мне даводзілася бачыць старадаўнія будынкі, культурныя, гістарычныя і баявыя помнікі, у якіх з-за нашай безгаспадарлівасці і, мякка кажучы, неразумнасці, размешчаны розныя склады; нямала яшчэ помнікаў, да якіх не даходзяць клапатлівыя рукі, яны стаяць закінутыя і напаўразбураныя, з забітымі дошкамі вокнамі, з праваленымі дахамі, са знішчаным колішнім аздабленнем... На ўсё ёсць свае тлумачэнні. Але ніколі я не дапускаў думкі, што нешта такое можа быць і тут, у Брэсцкай крэпасці!..

Скажу адразу: ведаю аб велічным мемарыяльным комплексе, які з цягам часу павінен быць тут узведзены на тэрыторыі Брэсцкай крэпасці. І ўсё ж, які высокамастацкі ні атрымаецца мемарыял, вядучым і найкаштоўнейшым у гэтым комплексе будуць усё ж пакрытыя славаю сцены цытадэлі!.. Але колькі яшчэ будзе нанесена ім шкоды, пакуль паўстане мемарыяльны комплекс. Мы абавязаны гэтую шкоду як найхутчэй прадухіліць. Справа ў тым, што вось ужо добрыя дзесяць гадоў у крэпасці размешчаны розныя склады. Чаго-чаго толькі тут няма, якія толькі ўстановы не маюць тут сваіх «штаб-кватэр»!

Каб не быць галаслоўным, прывяду, як мне здаецца, унікальны дакумент:

«Спіс арганізацый, размешчаных на тэрыторыі Брэсцкай крэпасці-героя на 25-га кастрычніка 1968 года.

1. Гараж Брэсцкага гарадскога савета таварыства паляўнічых і рыбаловаў. 2. Склад Гаркаапгандлю. 3. Міжрайбаза Брэсцкага аблспажыўсаюза. 4. Сталовая № 18 трэста сталовых і рэстаранаў. 5. Брэсцкі гаррайсавет таварыства паляўнічых і рыбаловаў. 6. Інспекцыя Белрыбнагляду. 7. Камбінат па добраўпарадкаванні. 8. Фатаграфія. 9. Брэсцкае абласное таварыства паляўнічых і рыбаловаў. 10. Брэсцкая абласная кантора пчаляроў. 11. Аўтамотаклуб абласнога камітэта ДТСААФ. 12. Вытворчыя майстэрні Брэсцкага абласнога таварыства паляўнічых і рыбаловаў. 13. Склад абласнога камітэта ДТСААФ. 14. База Белбакалеі. 15. Склады Гархарчгандлю і Гаркультгандлю. 16. Кацельня Міжрайбазы. 17. Склады Міжрайбазы і Аблспажыўсаюза. 18. Рампрамкамбінат абласнога ўпраўлення культуры. 19. Гаражы аўтамотаклуба ДТСААФ. 20. Склад рампрамкамбіната. 21. Склад Белбакалеі. 22. Склад Гархарчгандлю. 23. Вінны пункт Гархарчкамбіната».

Зразумела, я не адкрываю ніякай Амерыкі... Усе названыя ўстановы ў крэпасці «кватаруюць» не першы год. Да іх прызвычаіліся і лічаць нават, што яны толькі на карысць крэпасці!.. Так, так! На карысць!.. Маўляў, крэпасць нельга пакідаць «пустой», без дагляду.

Але чаму ж пустой?

Ці ж не натуральнай здаецца думка, што ўся крэпасць, з усімі яе казематамі, казармамі, руінамі павінна стаць запаведным месцам і цалкам належаць музею абароны Брэсцкай крэпасці, які сёння туліцца ў адным доміку і не мае ніякіх правоў на астатнюю плошчу і забудовы. Сёння музей можа паказаць наведвальнікам, якіх бывае да паўмільёна ў год, толькі пятую частку сваіх экспанатаў, таму што няма дзе развярнуць новую экспазіцыю. Няма дзе працаваць навуковым супрацоўнікам музея, няма і добра абсталяванай лекцыйнай залы.

Да нядаўняга часу музей быў у ведамстве Міністэрства абароны СССР, у якога, шчыра кажучы, не заўсёды даходзілі рукі да музея ў Брэсце. Але ж сёння, калі ён перададзены Міністэрству культуры БССР, ці не надышоў час пайсці насустрач яго запатрабаванням? І гэта разумеюць амаль усе. І ў 1967, і ў 1968, і ў 1969 гадах прымаліся адпаведныя рашэнні аб высяленні за межы крэпасці ўсіх тых службаў, якія сёння гаспадараць у ёй. Але ўстановы гэтыя і сёння там. І да 1972 года выязджаць не збіраюцца.

Чаму?

Адказ просты — няма куды...

— Збіраеце крытычны матэрыял, — уздыхнуў старшыня Брэсцкага абласнога камітэта ДТСААФ Павел Ціханавіч Еўсін. — Ну што ж, я вас разумею. У самога душа баліць за крэпасць. Ды і за сваю справу таксама — надта ж непрыстасаванае памяшканне для гаражоў казематы... Ды і за памяць загінуўшых крыўдна, я ж таксама франтавік, але што зробіш?.. Вось паперы, глядзіце. Ва ўсе званы б'ём, непрыемнасці сабе нажываем, а зрабіць нічога не можам. Выязджаць нам няма куды. Грошай на будаўніцтва няма, а трэба ж немалая сума, амаль дзвесце тысяч!.. Рэспубліканскі савет нам такіх грошай не дае. Вось, глядзіце, яшчэ адзін ліст, — кланяемся Цэнтральнаму камітэту ДТСААФ, але і на яго надзеі няма... Каб далі нам гарадскія ўлады хоць якое памяшканне — адразу выехалі б...

Іду да старшыні гарвыканкома Анатоля Уладзіміравіча Груздзіловіча.

— Нічым дапамагчы не можам. Рэспубліканскі савет ДТСААФ павінен выдзеліць каштарысы для будаўніцтва...

Званю старшыні Рэспубліканскага савета ДТСААФ, генералу Савіну...

— Гарадскія ўлады нас у гэтыя памяшканні «ўпіхнулі», няхай дадуць іншыя — выедзем. А грошай на будаўніцтва новых гаражоў у Брэсце ў нас няма. І не хутка, напэўна, знойдуцца...

Зачараванае кола!.. Гарадскія ўлады намагаюцца перакласці адказнасць на ДТСААФ, ДТСААФ — на гарадскія ўлады, а тым часам у казармах Цярэспальскіх варот, тых самых, дзе загінуў слаўны лейтэнант Аляксей Наганаў, — стаяць аўтамашыны, захоўваюцца паліва і змазка. А па самой крэпасці, па дарожках вакол былога клуба, таго самага, які адбілі ў агнявой контратацы байцы пад камандаваннем камісара 84-га стралковага палка Самвела Матэвасяна ў самы першы дзень абароны, вакол гэтых руінаў гойсаюць на аўтамабілях і матацыклах курсанты аўтамотаклуба ДТСААФ.

А здавалася б, хто-хто, а ДТСААФ павінен быў бы больш клапатліва паставіцца да лёсу крэпасці...

Амаль такая ж гісторыя і ў другой арганізацыі, якая таксама гаспадарыць у крэпасці, — у Брэсцкім аблкаапсаюзе. Умовы, у якіх працуюць людзі ў складах, што ў крэпасці, — вельмі цяжкія. Напрыклад, у кніжным складзе няма нават ацяплення. Можна сабе ўявіць, што там робіцца ўзімку...

— Ат! Мы ўжо тут сабе раматусы panażывалі... — скардзіліся жанчыны з кніжнага склада. — Хай бы якое-небудзь памяшканне нам гарадскія ўлады далі, са шчырай душой выехалі б...

А старшыня Брэсцкага гарвыканкома пярэчыць:

— Калі забраць з крэпасці склады, дык хто ж крэпасць даглядаць будзе?.. Там жа дваццаць вартавых і прыбіральшчыкаў трымаць трэба...

Дык выходзіць, што цяперашняе становішча крэпасці трэба лічыць добрым?.. Выходзіць, што калі сталовая № 18 трымае бочкі з памыямі, зграбае кучы смецця, друзу, каменнага вугалю за якіх метраў дваццаць (абы ў фотааб'ектыў не трапілі) ад славутых Холмскіх варот, то гэта і ёсць добры дагляд.

Нарэшце, па дзіўнай логіцы тав. Груздзіловіча выходзіць, што на карысць крэпасці і самаўпраўства начальства гаражоў ДТСААФ, якое загадала папрабіваць у сценах казармаў вялізныя дзіркі, каб у іх праходзілі высокія кузавы аўтамабіляў-фургонаў. Ці можа на карысць крэпасці тое, што амаль усе вокны і байніцы ў складскіх памяшканнях закладзены цэглай, або забіты жалезнымі рашоткамі, а па ўсёй яе тэрыторыі раскіданы закусачныя, піўныя бочкі, ларкі з піражкамі... Ці можа добра, што амаль усе падзямеллі казармаў забруджаны, завалены бітымі бутэлькамі, знявечаны «аўтографамі» наведвальнікаў-вандалаў...

Але, шчыра кажучы, можна зразумець і старшыню гарвыканкома. Ён таксама не мае такіх сродкаў, каб пабудаваць для ўсіх арэндатараў крэпасці новыя памяшканні. І хоць сёе-тое зрабіць ён можа, але ж гэтыя меры ўсё роўна не вырашаць кардынальна праблемы, якія стаяць зараз перад крэпасцю.

У аддзеле капітальнага будаўніцтва Белкаапсаюза, як і ў Брэсцкім ДТСААФ, перада мной паклалі ладны стос папер — перапіску з нагоды будаўніцтва міжрайбазы ў Брэсце.

2-га чэрвеня 1969 года (трэба сказаць, што не надта спяшаліся таварышы з Белкапсаюза) у Міністэрства прамысловага будаўніцтва быў пасланы ліст, у якім Белкаапсаюз просіць уключыць у план-падрад будаўніцтва міжрайбазы ў Брэсце за кошт зніжэння выдаткаў на пункт прыёму футравай макулатуры ў Мінску.

Міністэрства адказвае хутка і коратка:

«У сувязі з загружанасцю Брэсцкага будаўнічага трэста № 8, Міністэрства прамысловага будаўніцтва не можа дaручыць яму гэтыя работы».

Гартаю паперы яшчэ... Лісты з Белкаапсаюза ў Мінпрамбуд, у Дзяржплан, зноў у Мінпрамбуд... Лісты з Дзяржплана ў Белкаапсаюз, у Мінпрамбуд...

Папяровая рака шырэе, у ёй з'яўляюцца нечаканыя рукавы, мелі, віры...

І вось, нарэшце!

Ліст з Мінпрамбуда ў Белкаапсаюз, копія — у Дзяржплан.

«Па пытанні будаўніцтва гандлёвай базы ў Брэсце Мінпрамбуд БССР паведамляе, што пасля зацвярджэння плана падрадных работ на 1970 год будзе распачата будаўніцтва базы, зыходзячы з зацверджаных лімітаў падрадных работ для Белкаапсаюза».

Загадчык аддзела экспертызы і эканомікі Белкаапсаюза Сцяпан Сцяпанавіч Бурак толькі рукой махнуў:

— Хто ж яго ведае, што гэты допіс азначае, дальбог, растлумачыць не здолею... А здавалася б усё проста — такія-сякія грошы ў нас ёсць, будаўнічыя матэрыялы таксама, за чым затрымка — ніяк уцяміць не магу.

Загадчык аддзела планавання падрадных работ Мінпрамбуда Якаў Рувімавіч Грынштэйн абрынуў на мяне цэлы вадаспад тэрмінаў, незнаёмых слоў, вывадзіў складаныя лініі ўзаемаадносін паміж заказчыкам, падрадчыкам, міністэрствам... Ён хітравата паглядваў з-за акуляраў і не даваў ніякай магчымасці ўратавацца. Гаварыў, гаварыў, гаварыў... І калі яму здалося, што карэспандэнт ужо «гатовы», скончыў:

— Такім чынам, зразумела, што ад нас нічога не залежыць, усё вырашаецца ў Маскве...

Надзеў акуляры, уткнуўся ў нейкія паперы, і — гутарка закончана. Але я асмеліўся і задаў яшчэ два пытанні:

— Значыць, усё, што маглі, вы зрабілі?

— Так! Усё што маглі — зрабілі...

— І зрабіць нічога не можаце?...

— І зрабіць нічога не можам...

Я зразумеў, што трапіў у тое ж зачараванае кола.

Міністэрства прамысловага будаўніцтва з ахвотай бярэцца за вялікія аб'екты, якія хутка «даюць план». А дробязі, накшталт брэсцкіх складаў, іх не надта цікавяць.

Мы ў Беларусі шмат робім для ўшанавання памяці герояў, якія загінулі ў баях Вялікай Айчыннай, ствараем помнікі, адкрываем мемарыяльныя дошкі, музеі... І якраз таму мы не павінны забывацца, у якім становішчы зараз Брэсцкая крэпасць. Наш абавязак зрабіць усё, што ў нашых сілах, каб крэпасць-герой, адзіная ў Савецкім Саюзе, была сапраўды свяшчэнным месцам на нашай зямлі, а не вялікім складам, як сёння. Нельга дапусціць, каб лёс Брэсцкай цытадэлі залежаў ад бясконцых бюракратычна - адміністрацыйных спрэчак, у хаосе якіх нельга знайсці ні гаспадароў, ні вінаватых...

Аднойчы давялося мне ісці з Прыэльбрусся да Інгурыйскай сцежкі праз перавал Дангузарун. Нас было восем чалавек, усе студэнты, усе з Мінска. Гэта быў апошні перавал на нашым маршруце, за ім ужо адчуваліся подых мора, шапаценне прыбярэжных пальм, водар магнолій...

Нейкі дзіўны антычны падман з'ядаў адлегласць, і далёкая седлавіна перавалу здавалася ледзь не за тры крокі, толькі дэталі чамусьці нельга было разгледзець. А дэталі былі незвычайныя — на самым перавале стаяў ні то крыж, ні то чалавек, які раскінуў рукі ды так і застыў. Ад незвычайнасці гэтага прадмета, ад яго дзіўнай адзіноты, павявала нейкай трывожнай урачыстасцю. Мы прыбавілі ходу і праз гадзіны тры-чатыры былі на перавале. Перад намі стаяў невялікі мінамёт, ля яго ляжала прабітая салдацкая каска і... маленькі, ужо прывялы букецік альпійскіх кветак. Гэта быў помнік!

— А мы кветак не прынеслі! — не памятаю, ці хто сказаў гэтыя словы, ці, можа, яны аднaчасова нарадзіліся ў душы кожнага з нас. Але тое пачуццё горкай крыўды на самога сябе памятаю ўвесь час.

Можа каму-небудзь здасца, што гэта гісторыя не мае ніякага дачынення да сённяшняй гутаркі. Але хіба не тое самае пачуццё горкай крыўды на саміх сябе ахоплівае нас і сярод руінаў Брэсцкай крэпасці?

Ці ж можна так доўга спрачацца з-за таго, па якім ведамстве прапісаны гэтыя руіны?..

Ці ж не натуральна, што яны **ўжо і назаўсёды** прапісаны па ведамстве сэрцаў і сумлення кожнага савецкага чалавека.

Алег БЕЛАВУСАЎ,
спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

ПАЭТ ЭКРАНА

ДА 70-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ А. ДАЎЖЭНКІ

«Я люблю свае будучыя фільмы», — пісаў А. Даўжэнка. Сёння яму б споўнілася 75 гадоў. У нашай памяці ён заўсёды малады, як яго сонечнае мастацтва. Смерць прыйшла да яго, калі яшчэ не скончана было жніво, калі не наступіў яшчэ час падвядзення вынікаў і напісання мемуараў. Яшчэ стаялі падрыхтаваныя да здымак дэкарацыі «Паэмы пра мора», на чорнай дошцы застаўся малюнак крэйдай, зроблены рукой Даўжэнкі — раскадроўка будучай сцэны.

Стваральнік «Звінігары», «Арсенала», «Зямлі», «Шчорса», «Мічурына», «Аэраграда», ён спалучаў у сваёй творчасці паэтычнае бачанне свету, страснасць грамадзяніна, інтэлектуальнасць мысліцеля.

Пра яго можна сказаць — жыццё, праспяванае як песня. Многае стала легендай — хаця б яго прыход у кінематограф, калі пасля бяссоннай ночы роздуму 32-гадовы мастак, былы настаўнік, дыпламат, пачынаючы літаратар паехаў у Адэсу, каб стаць кінарэжысёрам. «Кіно — мастацтва апантаных», — пісаў ён. Апантанасць працай — пастаянная рухаючая сіла, якая дапамагала яму ўсё жыццё заставацца маладым. Нездарма А. Даўжэнка прызнаваўся, што, не будучы баязліўцам у творчасці, ён заўсёды нёс у сабе страх за работу і непакой.

Жыццё, напоўненае творчасцю, пашырае адпушчаныя прыродай межы: «Мне 62 гады, мне іншы раз здаецца, што я пражыў чатырыста гадоў, і я шчаслівы таму, што мне гэта здаецца, што маё жыццё было такім багатым, напоўненым такім мноствам вялікіх, значных і цікавых падзей, якіх на некалькі б пакаленняў хапіла», — гаварыў ён на схіле жыцця.

На схіле? Не, схілу не было. Былі мары паставіць у кіно «Тараса Бульбу», надаць фільму «той багаты ўкраінскі нацыянальны каларыт, які так любяць усе народы нашага вялікага Савецкага Саюза». Былі планы паставіць фільмы пра Амерыку і Антарктыду. Засталіся сцэнарыі будучых фільмаў «Зачараваная Дзясна» і «Аповесць палымяных гадоў». Даўжэнка выносіў задуму пра палёт Зямля — Марс — Зямля, «новую паэму пра чалавека другой паловы XX стагоддзя». Прачытайце ўважліва з вышыні нашых сённяшніх ведаў і навуковых адкрыццяў гэтыя словы, якія ў свой час многім здаваліся неверагоднымі:

«Паспрабуем зрабіць адну амаль немагчымую рэч, якая тым не менш мае права на навуковае дапушчэнне: у іх на ракетаплане асаблівай канструкцыі здымачны тэлевізар. Пры дапамозе яго яны перадаюць на Зямлю ўсё, што бачаць». Тады гэта здавалася немагчымым. Сёння — рэальнасць.

Даўжэнка — мастак, пісьменнік, грамадскі дзеяч — схіляў галаву перад простым чалавекам з народа, апяваў яго духоўную прыгажосць. Ён марыў паказаць у кіно тытанаў чалавечай думкі — Эйнштэйна, Пікасо, Шастаковіча, Жаліо-Кюры. І побач з імі — маці касманаўта і старшыню калгаса з-пад Запарожжа.

Светлая, лірычная плынь, патэтыка, гумар, рэвалюцыйная страснасць яго твораў карэннямі ўваходзяць у родную ўкраінскую зямлю, верным сынам якой ён быў. Паэт глыбока нацыянальны, ён разам з тым і інтэрнацыянальны, ён наш, бо адкрытыя ім сродкі выяўлення рухалі і рухаюць наперад мастацтва кіно.

«Нічога на свеце я так не люблю, як садзіць што-небудзь у зямлю, каб вырастала», — казаў А. Даўжэнка. Усюды ён садзіў сады. Квітнеючы сад студыі, што сёння носіць яго імя, нагадвае пра яго працавітыя рукі. Зерне, кінутае ім у мастацкую глебу, прарастае сёння ў творчасці майстроў экрана розных нацыянальнасцей і творчых індывідуальнасцей, аб'яднаных паэтычным бачаннем свету.

Беларуская кінематаграфія ў многім жывілася жыватворнымі сокамі даўжэнкаўскай патэтыкі, недзе, яшчэ ў першых беларускіх фільмах, адчувалася, як і ў карцінах украінскага рэжысёра, глыбокая сувязь з духоўным жыццём народа, нацыянальная своеасаблівасць, лірызм, фальклорная напеўнасць. «Ой, было ў маці тры сыны...» — народнай, эпічнай інтанацыяй павявала ад надпісу ў «Арсенале». «Эх, лес, быццам думкі ён ведае ўсіх жыхароў, — рытмічная інтанацыя апавядання М. Чарота, па якім быў пастаўлены фільм «Лясная быль», нагадвала даўжэнкаўскую фразу: — Прываблівае каўказца да сябе цясніна гор, украінца — стэп прывольны і шырокі, а беларуса — лес...»

Украінскі стэп, беларускі лес — вобраз роднай зямлі, сімвал Радзімы.

Рамантычная ўзнёсласць, рэвалюцыйная рамантыка, выразнасць, паэтычная сімволіка аб'ядноўваюць творы А. Даўжэнкі 20-х гадоў з такімі беларускімі фільмамі, як «Лясная быль» Ю. Тарыча, «У агні народжаныя» Ул. Корш-Сабліна.

Па ўспамінах А. Слесарэнкі, Даўжэнка ў дзяцінстве пачуў на кірмашы мілагучную беларускую мову. Народжаны на Чарнігаўшчыне, ён цікавіўся мовай блізкіх суседзяў. У 1926 годзе яму давялося пазнаёміцца з Я. Коласам і Я. Купалам, паэзія якіх прыйшлася яму да сэрца. І ўжо на схіле «вячэрніх гадоў», хворы і стомлены, знайшоў сілы і прыехаў у маскоўскі Дом кіно на вечар, прысвечаны беларускай кінематаграфіі.

Любімы акцёр А. Даўжэнкі С. Шкурат здымаўся і ў беларускіх фільмах, гаварыў па-беларуску.

Сёння на «Беларусьфільме» працуе вучань А. Даўжэнкі — рэжысёр В. Тураў, студэнт яго майстэрні па Інстытуце кінематаграфіі. З цеплынёй і ўдзячнасцю ўспамінае ён свайго настаўніка і вялікага майстра.

«Я люблю свае будучыя фільмы», — пісаў А. Даўжэнка. І будучымі фільмамі становяцца творы яго духоўных нашчадкаў. Зерне, кінутае ў глебу, вырастае.

Вольга НЯЧАЙ.

У САМАДЗЕЙНЫХ МАСТАКОЎ

□ На Светлагорскім заводзе штучнага валакна стала добрай традыцыяй праводзіць конкурсы сярод аматараў самадзейнай творчасці. Нядаўна аб'яўлены чарговы конкурс самадзейных мастакоў. Ён мае мэту палепшыць мастацкі і ідэйны ўзровень нагляднай агітацыі ў цэхах завода, выявіць лепшыя работы, у якіх увасоблены рысы нашага сучасніка.

Конкурс прысвячаецца 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

М. ІВАНОЎ.

□ Валянцін Міхайлавіч Слаўнікаў доўга працаваў выкладчыкам малявання ў Краснапольскай сярэдняй школе. У вольны ад работы час ён спрабаваў свае сілы ў выяўленчым мастацтве. Адзін з найбольш удалых твораў самадзейнага мастака — партрэт Героя Савецкага Саюза А. Марэсьева.

Апошняя работа В. Слаўнікава — пра генерала Д. Карбышава. Яна расказвае аб мужнасці савецкага чалавека, які да апошняга дыхання застаўся верным сваёй Радзіме.

С. СЯМЁНАЎ.

□ Пры Палацы культуры Гомельскага шклозавода больш дзесяці гадоў працуе студыя юных мастакоў. Пад кіраўніцтвам галоўнага мастака завода Уладзіміра Камоўскага тут займаецца каля дваццаці дзяцей. Пасля заняткаў у студыі яны часта выходзяць з мальбертамі на ўлонне прыроды, у цэхі завода, каб зрабіць замалёўкі з натуры.

К. АГАПІТАЎ.

АМАТАРЫ ЗДЫМАЮЦЬ ФІЛЬМЫ

Падведзены вынікі восьмага конкурсу аматарскіх кінафільмаў Мінскай вобласці, які быў прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

На конкурсе было паказана больш як дваццаць кінастужак. Цэнтральнае месца ў іх займала ленінская тэматыка, увасабленне вялікіх ідэй правадыра ў нашым жыцці.

Дыплом першай ступені і першую прэмію атрымаў фільм «Горкі Ленінскія» вытворчасці аматарскай кінастудыі Мінскага аўтамабільнага завода (кіраўнік студыі У. Захараў).

Трэцюю прэмію і дыплом трэцяй ступені падзялілі кінааматары Беларускага аўтамабільнага завода (кіраўнік студыі М. Рубашны) і Палаца культуры Мінскага трактарнага завода (кіраўнік студыі М. Нядбайла) за фільм «40 гадоў маладосці» і «Раніца».

Сем лепшых фільмаў адзначаны заахвочвальнымі прэміямі за аператарскае майстэрства і ўдалае раскрыццё тэматыкі. Сярод іх — кінастужкі студыі Мінскага аўтазавода «Мы любім чытаць Леніна», мінчаніна М. Ягорава «Па ленінскіх мясцінах», студыі Мінскага мотавелазавода (кіраўнік Г. Пелюкевіч) «Турысты», «Калі маршруты пройдзены», «Год жыцця завода» і рэспубліканскай станцыі юных тэхнікаў (кіраўнік С. Чайкоўскі) «Абуджэнне».

Лепшыя аматарскія кінафільмы, адзначаныя дыпломамі і прэміямі, будуць прадстаўлены на рэспубліканскі конкурс, які адбудзецца ў Мінску ў канцы верасня.

■

Восьмы год пры Гродзенскім абласным Доме настаўніка дзейнічае аматарская кінастудыя. Яна аб'ядноўвае настаўнікаў, вучняў старэйшых класаў і іншых аматараў. За гэты час члены кінастудыі пад кіраўніцтвам Л. Чарнілоўскага знялі шмат кароткаметражных стужак пра гісторыю свайго горада, аб яго слаўных рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях, цікавых паходах па родным краі, цудоўнай прыгажосці Прынямоння.

Сам кіраўнік студыі Леанід Уладзіслававіч Чарнілоўскі дасканала валодае кінакамерай — здымае і на чорна-белай, і на каляровай плёнцы. Нядаўна ён агучыў чарговую аматарскую кінакарціну «Нашы госці». Яна прысвечана вучобе і патрыятычным справам вучняў 15-й сярэдняй школы Гродна, якая носіць імя героя-генерала Д. Карбышава. У гэтай школе бывала дачка генерала, сюды прыязджалі ўдзельнікі Усесаюзнага паходу па месцах баявой славы бацькоў.

Зараз у энтузіястаў аматарскай кінастудыі ёсць новая задума — стварыць фільм «Набат», пра вёску Хатынь, якая была знішчана разам з жыхарамі нямецка-фашысцкімі карнікамі ў час Вялікай Айчыннай вайны, пра яе мемарыяльны комплекс і шматлікіх наведвальнікаў.

«З ЛЕНІНСКАЙ ПРАЎДАЙ НАРОД НАШ ПАДНЯЎСЯ...»

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

Самадзейны кампазітар з Маладзечна Ф. Навумчык у сваім «Камсамольскім маршы», напісаным на словы латышскага паэта В. Рэймерыса, таксама ўслаўляе ленінскі геній. У чаканным запеве саліста, у «кроках» лаканічнага фартэпіяннага суправаджэння (апрацоўка М. Аладава), у своеасаблівай фанфарнасці гучання хору перадаецца, як «мы ідзём нашым крокам вясёлым — вольны народ».

«Ідуць камуністы» — называецца песня віцебскага самадзейнага кампазітара С. Малышава (словы С. Чапурнова). Гэта песня — таксама своеасаблівы марш з характэрнай метрарытмічнай будовай і імкненнем падкрэсліць у музыцы «крок».

Вельмі цікавую песню-заклік «Слухайце Леніна» на словы Д. Харытонава напісаў пінскі музыкант М. Чорны. Яна вызначаецца ўдалым спалучэннем спакойна-стрыманага, эпічнага па настроі запеву саліста з эмацыянальна насычаным заклікам да людзей планеты ў харавым прыпеве: «Слухайце Леніна — верны знойдзеце шлях». Магутнага гучання ў прыпеве песні аўтар дасягае не толькі выкарыстаннем у партытуры змешанага хору, але і прыёмам «дывізі» — калі кожная харавая партыя падзяляецца на асобныя вакальныя групы з самастойным выкананнем. Эпічнасць партыі саліста ў гэтым творы добра падкрэсліваецца трохдольным музычным памерам і рытмічнай фігурай, пры якой чаргуецца працягласці чвэрткавых нот з восьмымі, злучанымі ў трыолі. Такі прыём робіць партыю саліста эпічнай, гаворку размеранай.

Эпічнасць характэрна і для «Песні аб Леніне», якую на словы А. Дзеружынскага напісаў В. Жураўлёў з Добруша (апрацоўка кампазітара Д. Камінскага). Як і папярэдняя, яна трохдольная і куплетная па будове. Аўтар паступова ўводзіць у музычную тканіну твора галасы выканаўцаў. Спачатку спявае саліст, потым дуэт, пасля, сцвярджаючы выказаныя ў гэтых галасах думкі пра Леніна, які «вывеў краіну да славы, свабоды і жыве ў справах партыі мудрай», уступае змешаны чатырохгалосны хор. Такі плаўны падыход да кульмінацыі паэтычнага і музычнага зместу песні — вельмі ўражлівы.

Калі названыя вышэй удалыя песні самадзейных кампазітараў Беларусі задуманы для выканання ў акадэмічнай манеры спявання, — творы іншых аўтараў-аматараў сведчаць аб вернасці складальнікаў народным песенным традыцыям. Такая «Песня аб Леніне» А. Шыдлоўскага (Гродна), у якой самадзейны кампазітар адначасова выступае аўтарам тэксту і вельмі шчыра гаворыць:

І з ленінскай праўдай
Народ наш падняўся
І Леніна праўда
Не знае змяркання.

Уплыў манеры народнага спявання з не меншай сілай адчуваецца таксама ў другой ленінскай песні А. Шыдлоўскага — «Нас партыя вучыць», у творах на ленінскую тэму «Сонца рана засвяціла» П. Шыдлоўскага (вёска Прысынкі Уздзенскага раёна), «Прывітальнай» М. Пятрэнкі (Полацк). Усе яны з'яўляюцца нібы музычнымі думамі, своеасаблівым пераасэнсаваннем багаццяў народнай песнетворчасці як у мелодыі, так і ў выкарыстанні сродкаў мастацкай выразнасці, у характары вакалу. А В. Гарбатоўскі (Віцебск) сваю строгую, але надзвычай багатую на пачуцці песню на словы Г. Рэгістана так і назваў — «Дума пра Леніна».

У гэтым артыкуле названы далёка не ўсе песні, што прысвечаны народнымі складальнікамі і самадзейнымі кампазітарамі Беларусі неўміручаму вобразу Уладзіміра Ільіча. Ленінская тэма ў народным і прафесійным мастацтве назаўсёды застанецца невычэрпнай крыніцай натхнення для кожнага, хто хоча сваю песню падарыць людзям.

І. НІСНЕВІЧ.

Дзяржаўныя прэміі БССР

Абмяркоўваем вылучаныя творы

СВЕТЛАЯ, ПРАЎДЗІВАЯ ФАНТАЗІЯ

Пра Веру-вавёрачку,
Пра яе гора-горачка,
Пра яе маленькіх дочак,
Пра вавёрчын малаточак...

Калі чытаеш гэтыя радкі, стварaецца такое ўражанне, быццам ты зноўку сустрэўся з нечым далёкім, але бясконца дарагім. А ўсім, хто нарадзіўся пасля вайны, магчыма, прыгадаліся незабыўныя дні дзяцінства, тыя шчаслівыя хвіліны, калі старэйшыя, скончыўшы надзённую працу сваю, урачыста раскрывалі кнігу, бралі вас на калені—і пачынаўся невыказны цуд, пачыналася... казка...

Забалелі ў вавёрачкі зубкі —
Не можа раскусіць арэхавай
шкарлупкі...

Магчыма, для многіх чытачоў казка «пра жыццё-быццё лясное» была той самай, першай самастойна прачытанай кнігай, той самай кнігай, якую не сціраюць з памяці ні час, ні падзеі.

Ды і сёння, калі загучаць раптам з рэпрадуктара такія шчырыя словы, якія бываюць толькі ў незабыўнай казцы вашага дзяцінства, — хіба не цягне вас адарвацца ад самых важных спраў і турбот ды падсесці да гэтай маленькай дзівоснай скрыначкі, ля якой сцішыліся ўжо дзеці, якім няма яшчэ шасці, і паважна прыселі старыя, якім далёка за шэсцьдзесят.

Многія нашы крытыкі і літаратуразнаўцы не раз адзначалі «моцны і самабытны талент» В. Віткі як празаіка, лірыка, драматурга, даследчыка літаратуры, перакладчыка. Аднак большасці чытачоў ён вядомы перш за ўсё як пісьменнік з «добрай і незатухаючай фантазіяй казачніка».

Казцы В. Вітка аддаў больш як два дзесяцігоддзі творчай, напружанай працы. Самыя маленькія чытачы знаходзяць у ім захапляючага і разумнага, добрага і спагадлівага субяседніка і дарадчыка.

Казкі В. Віткі маюць адну вельмі важную асаблівасць. Нягледзячы на тое, што яны адрасаваны маленькім, дыяпазон іх чытачоў вельмі шырокі. Думка В. Бялінскага аб тым, што «добры і карысны толькі той твор для дзяцей, які можа цікавіць дарослых і падабацца ім не як дзіцячы твор, а як высокамастацкая літаратурная з'ява», ярка выявілася ў творчасці В. Віткі.

Многа пісалася аб тым, што В. Вітка добра ведае дзяцей, умее з імі гаварыць, што юныя чытачы даверліва раскрываюць свае сэрцы гэтаму цудоўнаму паэту, што ён заслужыў прызнанне і любоў дзяцей. На мой погляд, сакрэт гэтай асаблівасці паэта ў тым, што ў кожнай сваёй казцы ён выступае як «дарослы чалавек».

Калі ўважліва ўчытацца ў казкі В. Віткі, то можна лёгка ўбачыць імкненне аўтара ўзбагаціць духоўны свет дзіцяці. Бо той свет, у якім дзіця робіць першыя крокі, складаны і разнастайны. Магчыма гэта і падказала В. Вітку няхітрыя, на выгляд вельмі простыя, а на самай справе важныя тэмы яго казак. Пісьменнік расказвае аб экскурсіі ў Птушыную пачатковую школу, аб тым, як кожны з звяроў, што прыйшлі ў школу Васі Вясёлкіна, прынёс з сабой літару, і як утварылася «Азбука Васі Вясёлкіна». Мы стараемся дапамагчы беднай Веры-вавёрачцы, перажываем за мужнага Васю Вясёлкіна, які не збаяўся пайсці супраць страшнага цара зубра.

Самая істотная рыса казак В. Віткі—сапраўдны грамадзянскі патрыятызм, бясконцая любоў да нашай Радзімы.

Аб харастве і багацці Беларусі, аб лепшых традыцыях нашага народа, аб вернасці нашчадкаў гэтым традыцыям напісана казка «Буслінае лета».

Невялічкі, але захапляючы сваёй чысцінёй «Дударык» увесь прасякнуты народнай трапнасцю, дасціпнасцю, весялосцю.

Спадцішка пад куст падпоўз
І пяцёрку—хоп за хвост.
З пёрка выразаў дуду:
— Ой, зайграю, загуду.
Што было, тое сплыло,
Пайду з дудкаю ў сяло,
Я пад першы парог,
А мне з хаты—пірог,
Я на дудцы ту-гу-гу—
Усе нясуць па пірагу...

А «Казка пра цара зубра»— гэта ж гімн чалавечай працы, гімн квітнеючай Беларусі.

Калі ж месяц запацелы
Ледзь прадраўся з гушчара,
Стаў асілак белы-белы,
Ўвесь адліты з серабра,
Ну як брат яго
Якраз,
Што завецца
У нас
«МАЗ»
Гэткі ж хіб і рогі-вілы,
Сам жа нечуванай сілы,
Што яму ўжо сорак тон,
Нават тысяча,
Мільён!
Паслухмяны Васілю,
Ён падыме ўсю зямлю!

Беларуская казка... Спрадвеку памагала яна людзям верыць у свае сілы, фарміравала іх самасвядомасць, выхоўвала ў іх пачуццё годнасці. І В. Вітка—адзін з найбольш таленавітых і самабытных казачнікаў. Яго казкі трывала ўвайшлі ў гісторыю беларускай дзіцячай літаратуры. Пакуль ёсць дзяцінства, казкі В. Віткі не знікнуць, не састарэюць.

Шчыра радуешся, што «вялізны звязак» новых казак В. Віткі вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

М. ДЗЯШКЕВІЧ.

Вітка Васіль. Казкі. Мінск, «Народная асвета», 1968 г.

ПАЭЗІЯ МУЖНАСЦІ І ГЕРАІЗМУ

Барвовая кветка лотас — сімвал прыгажосці і незалежнасці ў в'етнамскага народа. Кнігу вершаў паэтаў гэтай гераічнай зямлі перакладчык Язэп Семяжон назваў «Апалены лотас». Назва вельмі дакладная, мае глыбокі сэнс, бо на шматпакутнай в'етнамскай зямлі амерыканскімі бомбамі і напалмам зруйнаваны паселішчы і гарады, апалены душы і сэрцы людзей, іх мары аб светлым, радасным жыцці.

Думаю, што самыя патрабавальныя чытачы атрымалі асалоду ад знаёмства з залатымі россыпамі класічнай паэзіі В'етнама ў раздзеле «Высакароднасць і чалавечнасць», якім адкрываецца кніга. Творы, уключаныя ў яго, здзіўляюць глыбокім роздумам над станам быцця, філасофскімі абагульненнямі, вялікім узлётам думак і пачуццяў. У гэтым, вядома, немалая заслуга перакладчыка. Ён змог данесці да нас непаўторнасць і самабытнасць в'етнамскай паэзіі. Трэба валодаць чулым і палымяным сэрцам, вялікім талентам, каб чужая паэзія набыла другое жыццё, загаварыла з намі лёгка і натуральна.

Талент перакладчыка Язэпа Семяжона добра адчуваем і пры знаёмстве з вершамі сучасных в'етнамскіх паэтаў. З радкоў гэтых твораў паўстае перад намі лёс гераічнай зямлі, нязгасная вера мужнага народа ў перамогу над захопнікамі. Перакладчык змог данесці да нас не толькі змест, але і дух, пафас твораў.

На маю думку, Язэп Семяжон змог пераканаць самага ўдумлівага і патрабавальнага чытача, што беларускі пераклад сёння дасягнуў вельмі высокага ўзроўню. Аб гэтым сведчаць, у прыватнасці, яго пераклады класічных твораў Даан Тхі Дзьема, Хо Суан Хыонга, Нгуен Зу.

Вострай публіцыстычнасцю, высокім грамадзянскім гучаннем вызначаецца паэма ўдзельніка Супраціўлення Тэ Лан Віена «Кружацца галубы». Такім жа публіцыстам у паэзіі, вешчуном новага жыцця выступае і паэт Суан Зіеу. Урачыстаю клятваю гучаць яго словы ў звароце да свайго краю:

О, край мой, калі над табой
загрымяць
Грамамі ізноў навальніцы,
Нічога б я так не хацеў,
як стаяць
Тваёй бранявой чарапіцай!

Амерыканскія агрэсары зноў бамбяць шматпакутную в'етнамскую зямлю, ільецца кроў мірнага насельніцтва. І народ, поўны гневу і абурэння, адстойвае сваю незалежнасць з яшчэ большай упартасцю і рашучасцю. У вершы «Гнеў» Тхань Цінь гаворыць:

Сэрца маё — боль,
Сэрца маё — гнеў:
Ноч над зямлёй маёй,
Край мой ад плачу знямеў.

Няскораным і свабодным бачыць свой родны край паэт Кім Чынь. У вершы «Зенітчыкам гераічнай Поўначы» ён гаварыцца, што «наш Поўдзень, наша Поўнач — гэта рукі, што ў абарону родны край прасцёр».

Усё прагрэсіўнае чалавецтва на баку в'етнамскага народа. Словы ўдзячнасці в'етнамскія паэты выказваюць савецкім людзям за іх брацкую падтрымку. Паэт Вінь Ле ў вершы «Размова з Леніным» запэўняе правадыра сусветнага пралетарыяту:

...Правадыр рэвалюцыі,
бацька наш Ленін,
Я клянуся табе,
адыходзячы ў бой:
Праз усё я прайду
І прыйду к Маўзалею,
З перамогай прыйду я—
тваёй і сваёй.

Надзвычай цікавай нам уяўляецца і лірыка в'етнамскіх паэтаў. Асабліва яна эмацыянальная і глыбокая ў паэтаў Хаанг Фыонга, Ань Тхо, Ван Дай, Хай Іен. Нагадаем радкі з верша «Дзве зоркі — вочы сына» паэтэсы Хай Іен:

То ты пры месяцы пачнеш
здавацца
параненым, і твар як палатно;
то быццам дзеці ўсіх краін
і нацый
глядзяць, як птушаняты, мне
ў акно.

Чытаючы вершы в'етнамскіх паэтаў у перакладзе Язэпа Семяжона, цалкам згаджаешся з тым, што яго праца заслугоўвае Дзяржаўнай прэміі БССР.

М. КАЦЮШЫН.

РАДКІ З ПОШТЫ ТЭЛЕБАЧАННЯ

Гледачы з цікавасцю сустрэлі шматсерыйны тэлевізійны фільм «Біяграфія маёй рэспублікі», які адлюстроўвае ў дакументальных кадрах жыццё, працу і барацьбу беларускага народа за 50 гадоў Савецкай улады. У адрас Мінскай студыі тэлебачання і дагэтуль, праз некалькі месяцаў пасля прэм'еры, ідуць водгукі гледачоў. Радкі з гэтай пошты мы і друкуем сёння.

Я ПАГЛЯДЗЕЎ усе серыі «Біяграфіі маёй рэспублікі». Яны зрабілі на мяне і маю сям'ю глыбокае ўражанне. Мы дзякуем за вашу каштоўную працу, працу, якая прымусіла і мяне ўзяцца за пяро.

У гэтай карціне я ўбачыў сябе і многіх маіх равеснікаў. Я зноў духоўна перажыў тое, што перажыў мой народ у цяжкія гады фашысцкай акупацыі. Я ўбачыў сябе, канечне, не ў літаральным сэнсе слова, а ў чалавеку майго пакалення.

Па прафесіі я паравозны машыніст. Працую на магутным айчынным паравозе на Беларускай чыгунцы, у дэпо станцыі Ліда. Жанаты. У нас з Ганнай Аляксееўнай двое дзяцей. Старэйшы сын Уладзімір — цяпер студэнт Беларускага дзяржаўнага універсітэта, малодшы — вучыцца ў адзінаццатай сярэдняй школе Ліды.

Мне ўжо за сорак. Але я адчуваю сябе яшчэ маладым і жыццярадасным дзякуючы таму, што мы жывём і працуем у свабоднай краіне перамогшага сацыялізма. І ў памяці нашай ніколі не забудуцца гады цяжкіх выпрабаванняў, пра якія расказвае «Біяграфія маёй рэспублікі».

А. КРЫШНЕЎ.

Ліда.

МНЕ І РАБОЧЫМ, якія глядзелі са мной тэлефільм, вельмі спадабалася, што створана дакументальная «Біяграфія маёй рэспублікі». Мы зноў пабачылі, як квітнее наша Беларусь, рэспубліка, якая разам з усёй краінай несла пагібель фашызму, зрабіла значны ўклад у справу Перамогі. Яркі і пераканаўчы фільм.

Васіль БУРМАКОЎ,
рабочы саўгаса.

Шумяцкі раён.
Смаленскай вобласці.

ПРАБАЧЦЕ, можа я не зусім добра выкажу сваю думку. Пасля прагляду тэлевізійнага фільма «Біяграфія маёй рэспублікі» мне прыгадаліся гады дзяцінства і захацелася напісаць аб гэтым. У 1941 годзе пайшоў на фронт бацька. Нас засталося чацвёра дзяцей з маці. У 1943 годзе фашысты забілі нашу маму і малодшага брацікa. Фільм прымусіў нас зноў хвалявацца і з пашанай успамінаць тых, хто здабываў Перамогу.

Пішу пасля прагляду фільма.

Зараз у мяне звычайная і ганаровая прафесія — 13 гадоў я працую на будаўніцтве. Будую родны Гомель. Часам бывае ў нас, будаўнікоў, такое адчуванне, быццам мы на баявой вахце. І фільм падкрэсліў, што так яно і ёсць, бо сваёй працай усе мы набліжаем нашу краіну да светлай будучыні— камунізма.

Ф. КОЗЛІК,
рабочы.

Гомель.

НА МАЮ ДУМКУ, тэлефільм «Біяграфія маёй рэспублікі» робіць гонар студыі Беларускага тэлебачання. Гэты твор з добрым густам, падрабязна і глыбока паказвае важныя моманты гісторыі сучаснай Беларусі.

Выказваю падзяку аўтарам і сваё жаданне яшчэ раз паглядзець гэты фільм на экране.

Ю. ДАРОЖКІН,
навуковы супрацоўнік Інстытута фізіялогіі Акадэміі навук БССР.

М. САВІЦКІ. Пакаранне смерцю.

Паэтычная паверка

Паэт Сцяпан Гаўрусёў напісаў паэму «Сушаныя арэхі» — аб першых пасляваенных гадах калгаснай вёскі. Прапануем увазе чытачоў урывак з гэтай паэмы.

Сцяпан ГАЎРУСЁЎ

СПЯКОТНАЕ ЛЕТА

...Але спачынак быў кароткі:
Пабраўшы вілы,
граблі,
косы,
Людзей квяцістыя чародкі
У натоўп зліліся стогалосы.
А выган аж грымеў ад спрэчкі:
— Адкуль пачнем!
— Давайце з кліна!
— З лагчыны лепш!
— Хадзем да рэчкі!
І вось — шчаслівая хвіліна! —
Луг зварухнуўся ад гамонкі,
Загуў сярдзітымі чмялямі
І дзеці, топчучы рамонкі,
Пабеглі ўскач за матылямі.
Лістрат — дзядок сівабароды,
Пчаляр ва ўсёй акрузе слынны,
Крапак вынослівай пароды —
Шарахнуў мокрыя сцяблiны.
Наўзбоч ішлі — Змітрок Аблога,
Салдатак цэлае вужышча
І сам Аўмен, пасля якога
Быллё ўставала, што іржышча.
Ці то з ляноты, ці ад здору
Касу ён нёс, як лук напяты,
І азіраўся на Хадору,
Каб не скубнула часам пяты.
Яна пракос свой гнала спорна,
Хоць збілася на плечы хуста,
І травы кладзіся пакорна,
Расой усыпаныя густа.
Архіп ступаў ля Лістраценка,
Не зняўшы з пояса баклажкі,
І косы шоргалі, і звонка
Раз-пораз дзвэнкалі мянташкі.
Паставіўшы пад кустам боты,
Архіп шырока крочыў, босы,
І клаў, сасмяглы без работы,
Вал двухметровага пракоса.
След гусенічны ў паўаршына,
Вадой размыты веснавою,
Нібы трывожныя ўспаміны,
Хаваў ён рослаю травою.
І калыхаўся луг шырокі,
І даль ад кофтачак бялела,
І неба блекла, і ад спёкі
Вярба над сажалкаю млела.
Схлыналі дні. Зялёны конік
Шумней куляўся ў душным сене,
І на бязлюдных падаконнях
За дзень стамлялася праменне.

Дарогай гулкаю, як бубен,
Скрозь замяць сеннай пацярухі,
Імчаўся рыссю Янка Клубень —
Чарнявы дзядзька аднарукі.
І конь падлечаны вайсковы
Пад старшынёй ішоў удала.
Глушэй зачаўкалі падковы,
Лагчына сонна заквахтала.
Расстацца Клубень быў не ў сілах
З сядлом — пад кпіны ўсяе вёскі,
Хаця Аўмен адзін падкрылак
Злаўчыўся шыхнуць на падноскі.
Учотчык Шмайчанок Мікіта
Бег напрамкі з сваім блакнотам.
— Ну, як тут!
— З клінам будзе квіта,
Кавалак скончым за балотам...
— Ох, мала, мала... Жыта спее...—
Не ўтоіў Янка ўздых глыбокі, —
Калгас з уборкай не паспее...
І, шорхнуўшы каня пад бокі,
Звярнуў у зараснік альховы,
Каб на сляпнёў зламіць галіну.
Адтуль — з зялёнай сваёй сховы—
Ён незнарок убачыў Ніну.
Пад млявай засенню салодка
Драмала, вызваліўшы грудзі,
І матылёк сачыў дрыготка,
Каб не спужнулі яе людзі.
Рашуча тузануў паводдзе,
Аж вецце сцёбнула па твары...

Стаяла сонца на заходзе,
Клубіўся луг ад шызай пары,
І надышла хвіліна совам
Зноў вылятаць на паляванне,
Як пад густым кустом лазовым
Касцы сышліся на паляне.
На росных травах стылі косы,
Ноч сон нашэптвала дарогам
І месяц, мерачы нябёсы,
За кожны стог чапляўся рогам.
Як рэха скрухі перажытай,
Што многіх з шчасцем
разлучыла,—
«У чыстым полі пад ракітай», —
Журботна песня загучала.
І так, як на траве прымятай
Вячэрнія блішчэлі росы, —
У словах тых, дыхнуўшых стратай,
Свяціліся людскія слёзы.
І перасмяглымі губамі
Напеў падхоплівалі ўдовы,
Бо над зялёнымі дубамі
Настой струменіўся мядовы.
Аблакаціўшыся карцінна,
Ля іх дзяцініўся Мікіта
І сам сабе ўсміхаўся — Ніна
Вяла свой голас сакавіта.
Не адставаў Змітрок Аблога,
Падаўшы сціпла голас звонкі,
Упершыню зірнуўшы строга
У твар сваёй змарнелай жонкі.
Жаль аб часіне незваротнай
У песню ўкладвала Хадора.
Архіп з задумаю маркотнай
Перажываў маўкліва гора.
Расчуліўся Лістрат пляшывы —
Цяклі па шчоках слёзы дробна.
Аўмен, узяўшы тон фальшывы
Гугнява песню вёў асобна.

Туман снаваўся ў наваколлі,
Як кучаравыя ягняты.
Дачка ў Хадоры на прыполе
Драмала, склаўшы ручаняты.
І песня ціха калыхала
Сон Веры чатырохгадовай,
Якая стомлена ўздыхала
Пад хусткай матчынай бардовай,
І засмучоны погляд маткі
Пяшчотна лашчыў сірацінy:
Нялёгка для ўдавы-салдаткі
Узгадаваць сваю дзяцінy!

Заціхла песня — адгалоскі
У сіняй далечы расталі,
Касцы гуртом ішлі да вёскі,
Траву вільготную таптaлі.
І толькі аднаго Аўмена
Было не бачна. Ён—апошні —
Пад пахай нёс бярэмца сена,
Пракладваў след ускраем пожні.

Водгукі, адказы

МЕРЫ ПРЫНЯТЫ

29 ліпеня г. г. у газеце «Літаратура і мастацтва» была надрукавана крытычная карэспандэнцыя дырэктара Гомельскага Дома мастацкай самадзейнасці аблсаўпрофа Э. Яршовай «А Васька слухае...», у якой ішла гаворка аб недахопах у рабоце Гомельскай абласной філармоніі.

Намеснік начальніка Упраўлення па справах мастацтва Міністэрства культуры БССР М. Колас паведаміў рэдакцыі, што ў апошні час работа Гомельскай абласной філармоніі была ўсебакова праверана групай рэвізораў і па выніках рэвізіі прымаюцца адпаведныя меры, каб палепшыць дзейнасць філармоніі. Выканком Гомельскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных абмеркаваў вынікі рэвізіі і наклаў на вінаватых за дапушчаныя памылкі і парушэнні, у тым ліку на дырэктара філармоніі Бабылькова А. А., адміністратыўныя спагнанні.

«КАБ ПОТЫМ НЕ БІЦЬ СЯБЕ Ў ГРУДЗІ...»

Дырэкцыя вытворча-тэхнічнага аб'яднання «Летапіс», абмеркаваўшы артыкул «Каб потым не біць сябе ў грудзі...» кандыдата мастацтвазнаўства С. Пятровіча (гл. «Літаратура і мастацтва» № 54 за 11 ліпеня 1969 г.) аб стварэнні дакументальных кінафільмаў аб дзеячах мастацтва нашай рэспублікі і выкарыстанні іх у вучэбным працэсе пры падрыхтоўцы студэнтаў тэатральна-мастацкага інстытута, паведамляе, што за апошнія гады дакументалісты Беларусі стварылі цэлы рад кінатвораў аб дзеячах мастацтва і літаратуры рэспублікі. Гэта кінастужкі пра акцёраў Б. В. Платонава, П. С. Малчанава, Г. П. Глебава, А. І. Ільінскага і іншых.

У тэматычным плане аб'яднання мы мяркуем і ў далейшым звяртацца да вобразаў дзеячоў мастацтваў.

Так, сёлета пачата работа над фільмамі пра народных артыстаў БССР А. І. Клімаву, У. Корш-Сабліна. Рыхтуюцца сцэнарыі фільмаў пра Л. Р. Рахленку, Л. І. Ржэцкую. Апрача гэтага, у кіначасопісах «Мастацтва Беларусі» і «Савецкая Беларусь» перыядычна змяшчаюцца сюжэты аб лепшых акцёрах і іх работах у розных тэатрах рэспублікі.

Пытанне аб здымках кінанарысаў пра дзеячоў мастацтва і літаратуры персанальна ў кожным асобным выпадку вырашаецца пры зацверджанні тэматычнага плана вытворча-творчага аб'яднання «Летапіс».

І. ПАСТУХОЎ,
дырэктар вытворча-творчага аб'яднання «Летапіс».

Уладзімір Карпаў

Як нараджаецца радасць

III.

Усё гэта, вядома, было далёка ад перамогі, тым больш прынцыповай. Зусім не трэба было мець здольнасцей медыума, каб адчуць: паводзіны Валахановіча вызначала чужая воля. Чыя? І тут не трэба было быць празорліўцам, каб угадаць — Аліна. Яна, безумоўна, утаймавала яго, прымусіла забыцца на абразу і прыняць удзел у кансіліуме. Утаймавала і прымусіла—скандалам, рашучымі пагрозамі. Больш таго, хутчэй за ўсё прад'явіла нават ультыматум, каб муж-акадэмік узяў хворага Васіля Пятровіча пад сваю магутную дзясніцу.

Гэта зразумеў і адданы Аскоцкі, які, пачуўшы прафесарскі рогат, аж перасмыкнуўся ад крыўды. А потым—потым з прыкрасцю махнуў рукой і, кінуўшы: «Я так і знаў!»—пашыбаваў з палаты.

Ала! Яна зноў умешвалася ў жыццё Васіля Пятровіча, толькі ўжо як яго абаронца. І было ясна, рабіла гэта праз добрую памяць аб ім, праз удзячнасць яму за перажытае. Або таму, што песціла яшчэ надзею і не магла расстацца з ёй.

Аднак чаму тады гэтак радасна смяяўся Валахановіч? Ці не таму, што яму не давялося крывіць душой і ўсё скончылася шчасліва, проста? А можа сама незвычайная сітуацыя, у якую ён трапіў не па сваёй волі, абудзіла ў ім нешта такое, што хоць і драмала дагэтуль, але мучыла падспудна, а, праявіўшыся, прынесла радасць. А можа адчуванне шчасця прыйшло ад таго, што ён здолеў пераступіць цераз перашкоду, якую ніколі не спадзяваўся адолець. А пераступіўшы, далучыўся да нечага, што вельмі важна чалавеку.

Ці можа ўсё гэта толькі здавалася Васілю Пятровічу, чые думкі і фантазія, узрушаныя перажытым, не ведалі ўжо межаў. І ўсё-такі адно з'яўлялася бясспрэчным—не атрымаўшы поўнай перамогі, ён атрымаў яе над сабой. Яму ўдалося пераадолець дужа цяжкае—скінуць з сябе тое, што вельмі перашкаджала жыць і працаваць. Аказваецца, інерцыя часу і цяжар гадоў не такія ўжо ўсемагутныя...

Не, усё яго жыццё было сумленным служэннем запаветнай справе. І аддаваў ёй сябе Васіль Пятровіч усяго—без астатку. Гарэў, забываўся на сябе. Некалі, як пракладаў праспект праз руіны і каробкі, што здаваліся многім гаспадарнікам і людзям, якія завязлі ў надзённасці, ледзь не парагункам, гатовы быў ахвяраваць сабою, толькі б выйграла справа.

Вякі пакінулі ў спадчыну ўзоры нятленнага хараства. І чым больш шчодра на стварэнне іх растрачваліся талент і праца, тым выдатнейшымі былі яны. Прыгажосць як бы патрабавала ахвяр. Утылітарызм жа, чыстаган звычайна з'яўляліся найпершымі перашкодамі, путамі. І поспеху пры стварэнні прыгожага дамагаліся толькі тыя, каму ўдавалася пераадолець іхняе супраціўленне. Ва ўсякім разе так здавалася Васілю Пятровічу. Таму хацелася служыць больш выпешчанай у марах красе, чым людзям. Быццам гэтая краса магла існаваць у нас, сама не служачы людзям. Быццам не змянілася само разуменне і прызначэнне красы.

Потым адзінства красы і часу стала больш відавочным. Прыйшлі, вядома, і шчырыя клопаты аб надзённым. Аднак і тады людзі не зрабіліся меркай усяму. Неяк спрачаючыся з Валяй, якая хваліла Віктара Сердзюка за наватарства, ён кінуў: «Ладна. Няхай так. Але Віктар раней адно і знаў—як бы яскравей выявіць сябе. А для мяне заўсёды на першым плане быў горад. Ёсць розніца?..» І ў гэтым адбіўся ўвесь ён, Васіль Пятровіч.

Горад!..

Кожны народ перажывае свае зімы і вёсны. Задача сацыялізма—зрабіць так, каб вёсен было як мага больш. І на горадзе гэта павінна адбіцца найвыразней. Калі ж нешта становіцца на шляху да высокай мэты, мудруй, вымяркоўвай, шукай новых, сваіх дарог. Вось тут Васіля Пятровіча часцей за ўсё і спасцігалі няўдачы. Бо, апрача ўсяго, даводзілася канфліктаваць з часам. А час, як вядома, сам па сабе вялікая сіла. Васіль Пятровіч стамляўся ад барацьбы, рабіў памылкі, траціў веру. Кавалеўскі меў рацыю, калі дакараў яго, што ён не ўмее збіраць лепшае, што ёсць у другіх, і ставіць гэта на службу агульнай справе. Але не меншай бядой Васіля Пятровіча было жаданне прымірыць непрымірымае. Цярпеннем перамагчы зло. Выступаў ён звычайна супроць актыўнага зла, адказваў ударам на ўдар, а не наступаў сам. Яго мала турбавала, які чалавек рабіўся ягоным паплечнікам або працаўнікам. Пад увагу бралася толькі адно—падзяляе той ягоныя погляды ці не, якую пазіцыю займае ў адносінах да запаветнай справы.

Скажы хто твой друг і я скажу, хто ты. Гэтая ясная, як сонечная раніца, ісціна не даходзіла да Васіля Пятровіча. Нібыта падлюга мог быць сапраўдным аднадумцам, а нязгодны ў чым-небудзь абавязкова павінен быць яго працаўнікам. Інакш кажучы, чалавек, як мера ўсяму, зноў выпадаў з-пад увагі Васіля Пятровіча.

А погляды на архітэктуру? Не,—тысячу разоў—не!—сучасная архітэктура не проста стыль. Яна—сродак стварэння матэрыяльных форм калектыўнай жыццядзейнасці людзей. Яе задача—рабіць так, каб асяроддзе, дзе жывуць вольныя працаўнікі, адпавядала б адносінам між імі—высокім, багатым, кіпучым. Аб ёй нельга меркаваць толькі па тым, як яна выглядае. Пафас яе не ў знешніх упрыгожваннях, а ў дэмакратызме, у ідэале, які натхняе яе. Дый задача дойліда—не толькі ствараць зручныя прыгожыя будынкі, камплектаваць іх. Яна ў тым, каб забяспечыць як мага хутчэй кожную сям'ю добрым жыллём.

Што ж датычыць шэрай аднастайнасці... Ёй, вядома, прыйдзецца абвясціць вайну, пераадолець яе, чаго б гэта ні каштавала. Але... але смешна і недарэчна, ваюючы, кідаць з надзеяй позірк назад. Тут, відаць, трэба адкрываць новыя спосабы і новыя шляхі. Зыходзячы з самой задачы. Гэта адначасова паможа адкрыць і новую, нябачаную яшчэ прыгажосць, даць ёй крылы, сілу...

Гэтыя думкі пранізалі Васіля Пятровіча, узрадавалі, амаладзілі яго і адначасова ляглі на душу спакоем. Павярнуўшыся тварам да сцяны, па-дзіцячаму паклаўшы пад шчаку далонь, ён ляжаў і блазнавата ўсміхаўся.

Як бы там ні было, а жыць і працаваць—радасць. Бо дабро, як бы цяжка яму ні даводзілася, усё роўна бярэ верх. Бо час, урэшце, працуе на дабро. Дый радасць, калі б не прыходзілася нешта перамагаць, была б не радасцю... Ну, а жорсткасць... Што жорсткасць? Калі яна не святая і на яе абрынуць лютасць людскіх душ—абавязкова адступіць. Таму што яна, як і подласць, заўсёды палахлівая і праяўляе сябе, калі можа распаразацца і адчувае безадказнасць. Таму што сацыялізм—гэта росквіт і дыктатура працаўніка. А працаўніку непатрэбна жорсткасць. Навошта яна яму, калі ён будуе шчасце сабе і чалавецтву? Хіба толькі падаўляць чужую жорсткасць...

IV.

Гэтага Васіль Пятровіч чакаў менш за ўсё.

Пад вечар у палату завітаў Кавалеўскі. Васіль Пятровіч прывык бачыць яго акуратным, падцягнутым, у паліто ці гарнітуры звычайна цёмнага колеру. У завузкім жа расхлістаным халаце з кароткімі рукавамі Кавалеўскі выглядаў смешным і нават бездапаможным.

Убачыўшы Васіля Пятровіча і Прыбыткова, ён шырока ўсміхнуўся і прывітальна ўзняў руку.

— Ды тут, аказваецца, ляжаць лепшыя людзі рэспублікі,—выгукнуў ён.—Так?

Хворы-навічок з набрынялым фіялетавым тварам неяк скурчыўся і, накінуўшы піжаму на плечы, непрыкметна знік за дзвярыма.

— Былыя лепшыя,—патузаў сябе за бараду Прыбыткоў.

— Прыбядняйцеся, прыбядняйцеся, гэта, кажуць, часам памагае,—засмяяўся Кавалеўскі.—Хочаце, абрадую?

— Ну.

— Ордэн Леніна атрымліваем, таварышы! Чуеш, Васіль Пятровіч? За вайну і за мір. Так што ты цяпер галоўны архітэктар не проста горада, а ордэна Леніна горада.

Было відаць, што Кавалеўскі сапраўды глыбока ўзрушаны і рады, але ў той жа час Васіль Пятровіч заўважыў: сказаў ён пра гэта, маючы нешта на мэце. Аднак навіна здалася такой важнай, жаданай, што твар абдало холадам і вочы ў вачніцах патанулі ў слязах. Спалатнеўшы, замёр і Прыбыткоў.

— Ну, што скажаце?

— Нарэшце, гэта самае...

Васіль Пятровіч ведаў: даволі яму вымавіць адно слова, і рыданні скалануць яго—ён страціць над сабой уладу. І хоць тое, што Васіль Пятровіч перажываў, кроячы сэрца, было прыемна, яму рупіла пачаць даць волю пачуццям, якія абудзіліся ў ім, ён зрабіў адчайнае намаганне супакоіцца.

— З якой фармулёўкай узнагародзілі? — дрыготкім голасам спытаў ён.

— За мужнасць, гераізм і самааданую барацьбу з захопнікамі. А таксама за поспехі ў аднаўленні горада і развіцці гаспадаркі.

— За аднаўленне?..—як бы не паверыў Васіль Пятровіч, і спазма здушыла яго горла. Твар у яго зморшчыўся, і ён заплюшчыў вочы. А як толькі заплюшчыў, слёзы перапоўнілі вачніцы, пацяклі па шчаках. Плечы скалануліся.

Кавалеўскі падсунуў нагою табурэтку, падсеў да ложка. Асцярожна прыкрыў далоняй руку Васіля Пятровіча, якую той прыціскаў да грудзей.

— Табе, галоўны, варта мяняць абстаноўку. Хутчэй дамоў!.. А паздаравееш—адправім у Нясвіж. У радзівілаўскія харомы. Згода? Ці мо не паслухаеш і мяне?

— Вас паслухаюся,—нечакана адразу здаўся Васіль Пятровіч, і яму тут жа стала спакайней, лягчэй.

— Вось і дабро. Я цябе і адвязу сам...

(Заканчэнне на 4-й стр.)

(Заканчэнне. Пачатак у № 71).

З далёкіх падарожжаў

КАЗКА ЗАСТАНЕЦЦА Ў СЭРЦЫ

Толькі пяць гадзін назад халодны вецер, разагнаўшыся па шырокім бетонным полі маскоўскага аэрадрома, зрываў з галоў капелюшы, падхопліваў і нёс некуды ўбок словы — даводзілася ледзь не крычаць, каб пачуць адзін аднаго. І вось — магутнае афрыканскае сонца быццам абрынула на нас вадаспад святла. Ціхі ветрык, напоўнены дзівосным водарам незвычайных кветак, ласкава песціць валасы жанчын. А нашыя паліто і цёплыя шапкі здаюцца такімі смешнымі побач з лёгкай вопраткай і амаль чорнымі тварамі егіпцян... Мы — у Каіры...

Дзіўны гэта горад. Быццам у казцы, перапляліся ў ім прыкметы сённяшняга дня і даўно мінулых стагоддзяў. Вось, здаецца, толькі што мы ехалі па сучаснейшай магістралі, вакол якой — гмахі са шкла і бетона. Паварот — і аўтобус ледзь прадзіраецца па вузенькай вулачцы, падобнай на лабірынт. Толькі што мы размаўлялі з нашым шафёрам у беласнежнай кашулі — элегантным і вельмі сучасным маладым мужчынам. Глянулі ў вакно — ідзе такі ж малады хлапчына ў даўгой да зямлі кашулі — галабеі... Жанчыны, як правіла, у чорнай нацыянальнай вопратцы. І толькі-толькі прыгледзішся да іх, да прыгожага спалучэння светаценяў ад мяккіх складак старадаўняга аддзення, як увагу прыцягвае «масквічок», за рулём якога — немаладая ўжо, з сівізной кабета ў вялізных цёмных акулярах і ў элегантным еўрапейскім гарнітуры.

Каір — горад руху. Здаецца, тут ніхто не стаіць на месцы, ніхто не бывае спакойны альбо маўклівы. Усе некуды спяшаюцца, размаўляюць голасна і пры гэтым жэстыкулююць так энергічна, што, напэўна, можна было б зразумець кожнага, нават не ведаючы арабскай мовы. Адзіныя строгія і нерухомыя постаці на каірскіх вуліцах — гэта салдаты, вартавыя. Яны сустракаюцца ледзь не на кожным скрыжаванні. Дзе-нідзе на дахах высотных дамоў заўважаеш зенітныя ўстаноўкі — Каір напагатове на граніцах, у раёне Суэцкага канала грымяць гарматы...

Усе гарады Егіпта падзелены на дзве часткі — новы горад і стары. У новай частцы — сучасныя дамы, у якіх размешчаны адміністрацыйныя ўстановы, гатэлі. Старая — уражвае каменнымі карункамі мінарэтаў, купаламі самых незвычайных абрысаў, крамамі, у якіх гандлююць, здаецца, усім...

Заўтра мы едзем глядзець пірамідыІ Сустрэчы з імі чакаем з нецярплівасцю. Нават калі самалёт прабіў воблакі і стала відаць зялёная стужка поймы Ніла, якая надвое разразае жоўтае мора пустыні, многія прыціснуліся да ілюмінатараў самалёта — хацелі ўбачыць гэтыя дзівосныя стварэнні рук чалавечых, пра якія кажуць: «Пірамiды баяцца часу, а час баіцца пірамід...» Але ўбачыць іх з такой вышыні — немагчыма, яны зліваюцца з пяском і нават ценю іх не відаць. Сонца — проста ў зеніце.

На дарогу да пірамід замест аўтобуса нам прапанавалі вярблюдаў. Кожнаму па вярблюду!.. І, пагойдваючыся паміж двума гарбамі недзе даволі высока ад зямлі, мы пачалі павольнае падарожжа да пірамід. Вярблюды ідуць нетаропка, нам бачна, як піраміды з невялічкіх цёмных кропачак паступова ператвараюцца ў вялікія, складзеныя з асобных глыбаў каменныя горы, побач з якімі адчуваеш сябе такім маленькім, такім слабым... Каменныя сцены пірамід пасечаны шрамамі, якія пакінуў час. Сухі пясок быццам шапаціць пад нагамі: «Хе-опс, Хе-опс, Хефрэн...»

Наш гід расказвае, расказвае...

— У старажытным Егіпце вельмі прыгожа тлумачылі, што такое вечнасць: «Уявіце сабе алмазны куб, грань якога роўная даўжыні Ніла. Адзін раз у тысячу гадоў на гэты куб прылятае чорны крумкач і чысціць сваю дзюбу аб алмаз. Час, за які дзюба крумкача перастрэ ўвесь алмазны куб у попел, —імгненне ў вечнасці...»

Бясконцасць часу амаль фізічна адчулі мы, калі аўтобус спыніўся на некалькі хвілін сярод чорных скал Нубійскай пустыні. Дзіўны каляровы эфект ствараюць чорныя, як вар, скалы, напаўзасыпаныя белым, быццам снег, пяском. Мы стаялі і слухалі цішыню. Такой поўнай цішыні мне не даводзілася чуць ніколі. Яна здавалася ўсеабдымнай. І нават калі мы расселіся на свае месцы і паехалі, то раз-пораз лавілі сябе на тым, што размаўляем шэптам...

Зусім інакшы настрой, калі дарога перасякае зялёную зону, уецца ўздоўж Ніла. Сотні, тысячы арашальных каналаў прарэзваюць зямлю, адваёўваючы ў пустыні кожны метр, кожны гектар урадлівай глебы. На дзіва працавітыя упартыя егіпецкія сяляне — фелахі...

Асуан... Здаецца, што рака не падае, а, парушаючы ўсе законы фізікі, выцягнулася над зямлёй у фантастычным гарызантальным палёце. А паветра напоена не вільгаццю, не!.. Маленькія, амаль мікраскапічныя кропелькі вады быццам павіслі над зямлёю, над плацінай, над скаламі. Сонечнае святло драбіцца ў кожнай такой кропельцы. І стаіць над усім будаўніцтвам ззянне тысячы вясёлак!.,

Вось ужо дзе адвялі мы душу — нагаварыліся па-руску. Ды і не дзіва — бо за столькі гадоў супрацоўніцтва з нашымі спецыялістамі ледзь не ўсе будаўнікі-егіпцяне панавучваліся так-сяк разумець па-руску.

Егіпет — край кантрастаў. І — кантрастаў велічных. Толькі што мы разводзілі рукамі, калі даведаліся пра аб'ём работ, якія выкананы на Асуане і пра тое, што яшчэ трэба зрабіць. А яшчэ некалькі гадзін — і мы з самай, напэўна, сучаснай будоўлі на зямлі апынемся ў старажытнейшай «Даліне цароў» ля Луксора!.. Тут у высечанай у базальтавых скалах грабніцы многа вякоў запар захоўвалі егіпцяне муміі сваіх цароў. У грабніцах, у якія праз базальтавы маналіт вядуць, здаецца, бясконцыя хады, здзіўляешся майстэрству і доўгацярплівасці старажытных скульптараў. Агромністыя плоскасці сцен шчыльна пакрыты філіграннай разьбой, скульптурнымі рэльефамі. Выкананыя з незвычайным майстэрствам, скульптурныя рэльефы Луксора — велічныя ўзоры геніяльнай творчасці.

Грандыёзныя і храмы Луксора. Напаўразбураныя землетрасеннямі і войнамі, яны яшчэ ў поўнай меры захавалі сваю велічнасць, закладзеную ў іх старажытнымі дойлідамі.

... 18 дзён праляцелі, як імгненне. Ніколі не забуду бляску афрыканскага сонца, сяброўскіх усмешак, велічы старажытных помнікаў, напружанага рытму будоўляў, цішы пустыні, плаўнай павольнасці Ніла!.. Захаваю ўсё гэта ў сэрцы, як цудоўную казку, якая будзе заўсёды са мной.

А. МОРСАЎ,
мастак.

На вакце.

Усходні кірмаш у Каіры.

«Канцэртная брыгада».

Прадавец апельсінаў.

Будаўнікі Асуана.

...Час баіцца пірамід.

Стары горад.

ЛЯ ВЫТОКАЎ СЛАВЯНСКАЙ КУЛЬТУРЫ

Сёлета прагрэсіўнае чалавецтва адзначае 1100-годдзе з дня смерці вялікага гуманіста і асветніка, стваральніка славянскага пісьменства — Кірылы, названага за энцыклапедычныя веды і валоданне пяццю мовамі філосафам. Разам са сваім братам Мяфодзіем, ён па запрашэнні князя Расціслава пераехаў у 862 годзе з Канстанцінопаля ў Маравію, якая імкнулася ў тыя часы вызваліцца ад засілля і апекі нямецкага каталіцкага духавенства. Геніяльныя браты паходзілі з Салуні (Салонікаў), дзе, паводле гістарычных крыніц, гаварылі «чыста па-славянску».

Пасля доўгіх пошукаў і пераадолення неймаверных цяжкасцей Кірыла стварыў першую славянскую азбуку, якая дасканала і вельмі дакладна перадавала ўсе нюансы і адценні фанетычнай і граматычнай сістэмы мовы славян. Смерць спыніла гістарычную дзейнасць геніяльных братоў у Маравіі. але вучні іх, пераехаўшы ў Балгарыю, прадоўжылі ў 885 і 886 гадах іх справу. Тут узнікае на аснове Кірылаўскай азбукі багатая славянская кніжнасць і дасягае высокага ўзроўню развіцця самая старажытная са славянскіх літаратур — літаратура старабалгарская.

На Русі пісьменнасць узнікла яшчэ задоўга да прыняцця хрысціянства. Аб ранняй пісьменнасці ва ўсходніх славян можна меркаваць па дагаворах рускіх князёў з візантыйскім дваром, падпісаных у самым пачатку (911) і на зыходзе (945) першай паловы X стагоддзя. Дагаворы гэтыя не ідэнтычныя па асаблівасцях мовы, лексікі і стылістыкі. Калі першы з іх у значнай меры насычаны балгарызмамі, дык другі вызначаецца ўжо больш яркімі рысамі самабытна-рускага паходжання. Такім чынам у пачатку X стагоддзя руская пісьменнасць была ўжо досыць высока развіта. Але ўзнікла яна значна раней, яшчэ да стварэння хрысціянскімі місіянерамі, братамі Кірылам (827—869) і Мяфодзіем (815—885) славянскай азбукі, замест якой спачатку ўжываліся лацінскія і грэчаскія літары.

Ужо ў тыя далёкія часы пісьменнасць на Русі рабілася настойлівай жыццёвай неабходнасцю. І не патрэбы хрысціянскай рэлігіі, а, перш за ўсё, шырокія і разнастайныя гандлёвыя, культурныя і дыпламатычныя сувязі з заходнееўрапейскімі і азіяцкімі дзяржавамі ўпарта штурхалі «дзяржаўных і служылых мужоў» на авалоданне пісьменнасцю.

Больш таго, пісьменнасць пранікала і ў быт простага люду. Археалагічныя знаходкі прафесара А. Арціхоўскага ў Ноўгарадзе, Віцебску, Смаленску і Пскове — граматы XI—XIV стагоддзяў, пісаныя на бяросце, — пераканаўча даводзяць, наколькі шырока ў тыя часы пранікала пісьменнасць не толькі ў вышэйшыя сферы грамадства, але таксама ў асяроддзе гарадскога мяшчанства — рамеснікаў, гандляроў, прамыслоўцаў. «Цэлы новы свет адкрыўся даследчыкам пры вывучэнні тых грамат, — кажа акадэмік Б. Рыбакоў. — Гандлёвыя пагадненні, прыватныя лісты, паспешлівыя запіскі, пасланыя з ганцом, справаздачы аб выкананні гаспадарчых работ, данясенні аб паходзе, запрашэнне на хаўтуры, загадкі, вершы і многае, многае іншае раскрываюць нам гэтыя выдатныя дакументы, якія зноў пацвярджаюць шырокае развіццё пісьменнасці сярод рускіх гараджан».

Хрышчэнне Русі мела, бясспрэчна, прагрэсіўнае значэнне у свой час, і пераход усходніх славян ад язычаскіх вераванняў да хрысціянскай рэлігіі быў значным крокам наперад па шляху да цывілізацыі. «Афіцыйнае прыняцце хрысціянства Руссю мела, — як адзначае выдатны савецкі славяназнаўца Д. Ліхачоў, — вельмі вялікае значэнне ў развіцці і распаўсюджванні пісьменнасці. Хрысціянская, царкоўная пісьменнасць садзейнічала ўпарадкаванню арфаграфіі, прыёмаў пісьма, устанавіла пісьмовую мову, без чаго пісьменнасць не магла атрымаць дастаткова глыбокага развіцця».

Будучы ўзаконеным у якасці дзяржаўнай ідэалогіі Кіеўскай Русі, хрысціянства не толькі пакончыла з язычаскімі вераваннямі, яно паскорыла таксама ліквідацыю рэштак першабытнаабшчыннага ладу і перамогу класавага раннефеадальнага грамадства.

Старажытнаруская дзяржава скінула, такім чынам, з сябе архаічныя покрывы і праз адкрытае акно глянула на хрысціянскую Еўропу, яшчэ больш цесна зблізіўшыся з перадавой культурай краін Захаду і Візантыйскай імперыі. Невыпадкова так шырока пачало распаўсюджвацца ў тую эпоху рукапісна-кніжнае пісьменства, і навучанне па кнігах, перакладзеных спачатку з грэчаскай, стараяўрэйскай і балгарскай моў на вусную, у большасці выпадкаў, старажытнарускую мову набыло на Русі дзяржаўную значнасць. Неўзабаве з'явіліся і арыгінальныя рускія творы — рэлігійныя і свецкія. Галоўную ролю адыгрывалі тут манастыры і цэрквы, якім належала манапольнае права на асвету і вытворчасць рукапісных кніг. «Гэтае вярхоўнае панаванне багаслоўя ва ўсіх галінах разумовай дзейнасці было ў той жа час неабходным вынікам таго, што царква з'яўлялася найвышэйшым абагульненнем і санкцыяй існуючага феадальнага ладу», адзначаў Ф. Энгельс.

Царкоўнікі і вучоныя манахі паспяшаліся на поўную сілу выкарыстаць дадзенае ім вялікім князем права, і акалічнасць гэтая мела, бясспрэчна станоўчы ўплыў на пашырэнне пісьменнасці і кніжных выдавецтваў наогул. Манастыры сталі буйнейшымі асветніцкімі асяродкамі, у якіх ствараліся школы пісьменнасці і жывапісу, мастацкія майстэрні рукапісных кніг і даволі значныя для тых часоў кнігасховішчы. Адсюль, з манастыроў, выходзілі вучоныя, таленавітыя літаратары, гісторыкі-летапісцы, майстры партрэтнага і фрэскавага жывапісу, бліскучыя прамоўцы-прапаведнікі і папулярныя асветнікі.

Разам з тым хрысціянства не было пазбаўлена і варожых народу рэакцыйных сіл, якія вельмі часта былі прычынай масавых хваляванняў, бунтаў і паўстанняў «чорных людзей гарадоў і весяў». Царква не толькі апраўдвала імем бога прыгонніцкую эксплуатацыю смердаў, але і сама, будучы буйным феадальным землеўласнікам, не менш люта, чым прыгоннікі, эксплуатавала заняволенага мужыка. Яна жорстка праследавала народнае мастацтва і на працягу многіх стагоддзяў вяла бязлітасную барацьбу з народнымі талентамі, у якіх бачыла носьбітаў «д'ябальскага насланні». Народная творчасць старажытнай Русі была, фактычна, пад забаронай царквы.

Усё тое лепшае з вусна-паэтычнай творчасці працоўных мас, што дайшло да нас ад тых далёкіх часоў, мацнела ў працяглай барацьбе з царквою, а часам і з княжацкай уладай. Царква адкрыта праследавала народную паэзію. Яна стаяла на варце пануючага класа і зусім слушна бачыла ў фальклоры выяўленне народнай самасвядомасці. На працягу стагоддзяў прадстаўнікі царквы выступалі супраць «д'ябальскіх» народных звычаяў і вусна-паэтычных традыцый. Яшчэ ў «Правілах» царкоўных кіеўскага мітрапаліта Іаана (канец XI ст.) асуджаюцца «скокі, гудзенне і плясканне» на вяселлях у «меншых людзей». Манахі заклікалі хрысціян: «смеха бегай ліхога, скамароха... і гудця і свірця не ўвядзі ў свой дом».

У вуснай паэзіі народа царква бачыла свайго непрымірымага ворага. Яна разглядала жывое мастацкае слова «меншых людзей» як магічную сілу, здольную падарваць асновы праваслаўна-хрысціянскай рэлігіі і княжацкай улады...

Першая беларуская друкаваная кніга выдадзена вялікім гуманістам і асветнікам Скарынаю ў 1517 годзе ў Празе чэшскай. З «лёгкай рукі» беларускага першадрукара на працягу другой паловы XVI і ў XVII стагоддзях узнікаюць беларускія друкарні ў Нясвіжы, Лоску, Заслаўі, Куцейне (ля Оршы), Слуцку, Магілёве і іншых гарадах.

Аднак пасля на працягу стагоддзяў беларускае пісьмовае слова было пад забаронай, беларускага кнігадрукавання па сутнасці не было. Адраджалася яно марудна і пакутліва. Да 1917 года дзейнічалі толькі два невялічкія прыватныя беларускія выдавецтвы ў Вільні і Пецярбурзе, якія выпусцілі ў свет лічаныя дзесяткі кніжак.

І толькі пасля Вялікага Кастрычніка з'явіліся ў Савецкай Беларусі буйныя выдавецтвы з выдатна абсталяванымі навейшай паліграфічнай тэхнікай друкарнямі, якія выпускаюць сёння мільёны экземпляраў кніг на беларускай мове.

Пасеянае геніяльным Кірылам добрае, разумнае семя дало ў наш час выдатны плён. І народ з глыбокай сардэчнай удзячнасцю шануе памяць вялікага стваральніка славянскага пісьменства.

С. МАЙХРОВІЧ.

УЗНАГАРОДЫ САВЕЦКІМ ФІЛАТЭЛІСТАМ

Нядаўна закрылася Сусветная філатэлістычная выстаўка «Сафія-69», якая праходзіла ў Народнай Рэспубліцы Балгарыі пад дэвізам «Філатэлія — шлях да дружбы, міру і супрацоўніцтва». У ёй прынялі ўдзел філатэлістычныя саюзы, паштовыя ведамствы і музеі 84 краін, у тым ліку Міністэрства сувязі СССР, Усесаюзнае таварыства філатэлістаў і Міністэрства сувязі Беларускай ССР.

На выстаўцы дэманстраваліся разнастайныя калекцыі — генеральныя, тэматычныя і спецыяльныя; экспанаваліся паштовыя маркі, дамарачныя пісьмы і іншыя філатэлістычныя матэрыялы з усіх кантынентаў зямнога шара.

Савецкія калекцыянеры паказалі 43 калекцыі, з іх найбольш цікавыя: «У. І. Ленін», «Вучэнне Маркса ўсемагутнае, таму што яно правільнае», «Гэтага забыць нельга» (аб ахвярах фашызму), «Савецкая Армія на варце міру», «Чалавек пазнае Сусвет», «Палёты савецкіх касмічных караблёў», «Мастацтва належыць народу», «Ленінград», «Паштовыя маркі Расіі і СССР», «Пушкін — гордасць чалавецтва» і іншыя.

Даволі багата была прадстаўлена Беларуская рэспубліка. Упершыню Міністэрства сувязі БССР выставіла дзяржаўную калекцыю марак, канвертаў і спецгашэнняў «Савецкая Беларусь». На выстаўцы былі прадстаўлены і тры беларускія калекцыянеры: Алег Грубіч, работнік «Саюздруку», інжынер Адольф Бацiеўскі і архітэктар Анатоль Гуль.

Асаблівым поспехам на выстаўцы карысталася калекцыя марак Анатоля Гуля «Добры дзень, месяц». Шмат пісалася ў балгарскім друку пра калекцыю Адольфа Бацiеўскага «Ахова здароўя СССР».

Міжнароднае журы, якое складалася з прадстаўнікоў 21 краіны, дало высокую ацэнку калекцыям савецкіх філатэлістаў — амаль усе яны ўзнагароджаны медалямі. Члены Усесаюзнага таварыства філатэлістаў атрымалі 45 медаляў, 6 спецыяльных прызоў і 4 дыпломы.

АДН.

Горад Друя. Тут мяжуе Дзвіна з Даўгавай. Фота С. ПАПАРА.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

12 верасня

Першая праграма. 9.10 — тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. 9-ы клас. «Янка Купала —народны паэт». 9.40 — «Усяго тры ўрокі». Кінанарыс. 10.00—навіны (М). 10.15 — для дзяцей. «Цуды прыроды». Перадача з Калінінграда. 10.30 — «Табе, юнацтва!» (М). 11.00 — «Радасць творчасці». Да Усесаюзнай выстаўкі-конкурсу твораў самадзейных мастакоў дэкаратаўнага мастацтва і майстроў народнай творчасці. Перадача з Кішынёва. 16.45 — праграма перадач. 16.50 — навіны (М). 17.00 — для дзяцей. «Справы юннатаўскія». 17.30 — «Дарогай бацькоў-герояў». Перадача з Гродна. 18.00 — «Пясняр Украіны». Да 200-годдзя з дня нараджэння І. П. Катлярэўскага. 18.30 — дзіцячы экран. «Сябры Яцака». Мультыплікацыйны фільм. 18.40 — «Панарама навін». 19.00— «У. І. Ленін. Хроніка жыцця і дзейнасці». «Сям'я Ульянавых». Мастацкі фільм (М). 20.30 — «Эстафета навін» (М). 21.15 — тэлевізійны тэатр мініяцюр. «13 крэслаў» (М). 22.15 — каментарый дня». «Ураджай—у засекі!». 22.20—«У адзіным страі — да вялікай мэты!» Па матэрыялах міжнароднай Нарады камуністычных і рабочых партый у Маскве. 22.45 — канцэрт эстраднага аркестра пад кіраўніцтвам А. Гарбатых (М). 23.45 — навіны (М).

Другая праграма. 17.00 — для дзяцей. «Свеціць зорачка» (М). 17.30 — «Далоні пахнуць хлебам». Тэленарыс. Перадача з Растована-Доне. 18.00 — у эфіры — «Маладосць». «Слава героям працы». Перадача з Ленінграда. 20.30 — «Хто вернецца — дакахае». Мастацкі фільм. 21.35 — у свеце мастацтваў. «Што Вам у гэтым Ніжнім?» Кінанарыс. 22.05 — рэклама, аб'явы. 22.15 — «Клічуць дарогі далёкія. Турысцкі альманах (М).

13 верасня

Першая праграма. 8.25 — праграма перадач. 8.30 — для студэнтаў вну. «Фізіка» II курс. 9.00— «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45— навіны (М). 10.00 — «Будзьце шчаслівыя» (М). 10.30 — «Гаспадарчая рэформа ў дзеянні». Перадача з Ленінграда. 11.00 — «Жыццё танца». Так пачынаецца балет (М). 12.00 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 12.20 — «Музычная шкатулка». 12.30 — «Сябар і дарадчык рабочага». Перадача прысвячаецца газеце «Труд». 13.00 — экран кароткаметражнага фільма. «Агрэст». 13.35 — «Белыя і чорныя». Тэлевізійны шахматна-шашачны клуб. Аматарам шахмат. 14.00 — «Веды». Перадача з Саратава і Рыгі. 14.30 — праграма каляровага тэлебачання (М). 16.00 —«Здароўе» (М). 16.30 — навіны (М). 17.00 — «Сельскі клуб». Перадача з Фрунзе. 18.00 — «Па вашых просьбах». Канцэрт па заяўках воінаў-танкістаў (М). 19.00 — «Па ленінскіх мясцінах». Тэленарыс. 19-20 — «Дарога дадому». Тэлевізійны мастацкі фільм. Частка другая. 20.20 — каментарый дня. «Ураджай — у засекі!». 20.30 —навіны (М). 20.45 — «Ленінізм — сцяг нашай эпохі». «Маладыя краіны, якія развіваюцца» (М). 21.15— «Землякі». Мастацкі фільм. 22.35— «Арэна дружбы». Выступленне цырка «Аэрас». 23.15 — «Першыя клінкі краіны». Напярэдадні чэмпіянату свету па фехтаванні. 23.45 —навіны (М).

ЯК НАРАДЖАЕЦЦА РАДАСЦЬ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар)

Мусіць, Кавалеўскі перад гэтым званіў Віктару Сердзюку, Валі, бо яны неяк ужо вельмі дарэчы і разам з'явіліся ў палаце.

Прынеслі вопратку. Наталя Іванаўна, засмучаная, ціхая, падрыхтавала пакуначак лякарстваў, прымусіла прыняць на дарогу таблеткі, парашкі.

Прысутнасць Кавалеўскага надавала зборам нейкую ўрачыстую незвычайнасць. Але адначасна рабіла іх у вачах Васіля Пятровіча падобнымі на гульню. Узнікла нават адчуванне, што ён у змове з Кавалеўскім, і яны пакепліваюць з бальнічных парадкаў.

Гэтае ўражанне ўзмацнілася, калі Васіль Пятровіч, якога пад рукі падтрымлівалі Валя з Віктарам, выйшаў у калідор. Некалькі ўрачоў і медсясцёр на чале з Аскоцкім выстраілася ў рад насупраць дзвярэй. Непадалёк тоўпіліся хворыя.

— Развітвайся і дзякуй, галоўны,—падказаў Кавалеўскі, і Васілю Пятровічу здалося, што той па-змоўніцку падміргнуў яму, патрабуючы, аднак, каб ён не ўздумаў упарціцца або выкінуць якога-небудзь коніка.

Як на ўрачыстым прыёме, Васіль Пятровіч пайшоў уздоўж шарэнгі, кланяючыся і паціскаючы кожнаму руку. Ля Наталі Іванаўны і няні—маленькай, у гадах жанчынкі—спыніўся і, нізка схіліўшыся, пацалаваў ім рукі. Але, калі чарга дайшла да Аскоцкага, замарудзіў. Аскоцкі стаяў, па-гаспадарску ўпёршы руку ў сцягно, і ветліва ўсміхаўся. Толькі ў прыжмураных, колеру спелага жолуда, вачах стыла чаканне нядобрага.

— А вось вам я рукі не падам,—цвёрда сказаў Васіль Пятровіч.—І, як гаварыў прафесар Валахановіч, a et semper et in secula seculorum.

Вось так!..

Не змяніўшы ні паставы, ні выразу твара, Аскоцкі глянуў на Кавалеўскага і чуць скрывіўся, як бы запрашаючы таго ў сведкі.

— Вольнаму—воля...

Віктар з Валяй зноў падхапілі Васіля Пятровіча і павялі да ліфта.

Ля пад'езду стаялі дзве «Волгі». Толькі што прайшоў дождж. Памытыя, яны зырка паблісквалі на нясцерпна зіхотным пасля дажджу сонцы. Уздоўж тратуараў беглі хвалістыя ручайкі. Але неба ўжо ачысцілася, і здавалася, што з блакіту таксама льецца святло. І зусім не верылася, што гэты блакіт, сонца, ручаі і ўся навакольная раскоша былі і тады, калі ён, Васіль Пятровіч, хваляваўся, мучыўся і дэманстраваў сваё там, у бальніцы. Гэта нават здалося неверагодным, а тое, што засталося за дзвярыма бальніцы, дробязным. Згадалася карціна, некалі бачаная з самалёта, які ляцеў над аблакамі: неабсяжны, чысты-чысты прастор, далёка-далёка—горы, а над імі і самалётам—блакіт з аблачынкамі. «Служыць людзям, жыццю, будучаму,—у нейкім натхнёным прасвятленні думаў Васіль Пятровіч,—служыць адкрыта, абараняючы і ўслаўляючы іх. Растварыць сваё жыццё ў жыцці другіх. Быць вартым іх—у гэтым толькі і можа быць сэнс чалавечага жыцця!.. А што датычыць жорсткасці... Сакрэт тут, мусіць, заключаецца ў тым, каб спалучыць непрымірымасць да яе з чалавечнасцю...»

Ён пераступіў парог кватэры ўзрушаным, усхваляваным, бадай што забыўшы на Кавалеўскага і Віктара. Са слабай усмешкай абышоў пакоі. У кабінеце, хутчэй ад хвалявання, чым слабасці, апусціўся ў крэсла і з адчуваннем, што пакінуў за плячыма самае цяжкае, кашмарнае, абвёў вачыма стэлажы з кнігамі. Пакуль ён шкандыбаў па пакоях, усе хадзілі следам з ім, як за дзіцём, і цяпер згрудзіліся ў дзвярах.

— Добра, што вы забралі мяне адтуль...— з удзячнасцю прамовіў ён, ківаючы ім галавой.

— Не ўспамінай і супакойся,—не дала яму гаварыць Валя і падышла да яго.—Табе трэба легчы...

У пасцелі, удыхаючы пахі свежавымытых прасцін і навалак, знемагаючы ад прыемнага, амаль непрытомнага бяссілля, Васіль Пятровіч праслязіўся:

— Сыграй, Віктар, што-небудзь з Бетховена... Там ёсць ноты...

Яго слухаліся таксама, як малога, і Віктар пайшоў да піяніна. Спальня і сталовая былі сумежныя, але праз дзверы піяніна не было відаць. Васіль Пятровіч чуў, як зарыпела круглае крэсла і Віктар беражліва адчыніў вечка. Узяў першыя акорды, і сталовую напоўнілі чароўныя гукі «Месячнай санаты». Здзіўляючыся, як Віктар угадаў, што яму якраз трэба, Васіль Пятровіч, каб не заплакаць, заплюшчыў вочы. Але хваляванне, як і бяссілле, здалося прыемным, і на Васіля Пятровіча пачаў спускацца спакой.

Валя бачыла, як, бляднеючы, спакайнее яго твар, як на ім разгладжваюцца маршчыны і праступае яснасць. Маршчынак яўна пабольшала, твар зблажэў, але думалася не аб гэтым. Валі раптам страшэнна захацелася расказаць пра свае і Васіля Пятровіча пакуты, пра Віктара, пад ігру якога ўвачавідкі засынаў муж, пра Лёдзю, чый лёс, мусіць, нітаваўся з Віктаравым.

«Добра, здаецца, вытрываў. Перамог не толькі хваробу,—думала яна пра Васіля Пятровіча.—А мог зразумець—гэта сцяна, і спасаваць. Вядома, жыць з ім стала б лягчэй, але... але вельмі сумна. Хоць цяпер... мабыць, давядзецца шмат ад чаго адракацца... А можа і сапраўды

...Никогда не поздно снова
Начать всю жизнь,
начать весь путь,
И так, чтоб в прошлом бы ни слова,
Ни стона бы не зачеркнуть...».

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—3-25-25, адказнага сакратара—3-44-04, аддзела літаратуры—3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі—3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі—3-24-62, аддзела публіцыстыкі—3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04 аддзела інфармацыі—3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство»—орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. АТ 18344

